

LUCIAN BLAGA

AVRAM
IANCU

D R A M Ă

1 9 3 4

Dramatis personae:

Avram Iancu, avocat, de 24 ani

Locotenentul Gratze, de 30 ani } *din oastea*
Locotenentul Schuler, de 27 ani } *imperială*

Întâiul aghiotant imperial

Al doilea aghiotant imperial

Tata lui Iancu, de 70 ani

Ion Dragoș, deputat la Peșta, de 40 ani

Popa Păcală

Advocatul Duhu

Erji cârciumărița, de 18 ani

Ianoș }
Ghiuri } *gardiști unguri*
Șimon }
Ianoș }

Un moș

Un băieș

O babă

Trei muntărițe

Un mocan

Doi jandarmi unguri

Moșul Ilie

Tribuni, ajutoare, membri ai Comitetului Național român, gardiști unguri, soli unguri, servitori, vestitori, norod.

Acțiunea se petrece în Ardeal, în anul 1848, și mai târziu.

PROLOG

Prolog

Peisaj de munte. În fund munți clădiți unul peste altul, cu plaiuri, în cari se deslușese așezări ciobănești. În față stâncărie, o cărare dela stânga spre dreapta, și o potecă în sus, pierdută numai decât după stânci. Pădure de goruni.

Soarele încă n'a apus.

Scena I.

Un moș, o babă.

S'aude un sunet monoton și adânc câteodată mai scurt, câteodată mai lung, ca de mare pasăre de noapte:

U — — u — — — u — u — — — !

BABA

Ținând în mână o carabină, stă la pândă aplecată în genunchi sus între stânci, se uită dincolo, de unde pare a veni svonul cu totul neobiceiuit.

S'aud semnele păsărei: U — — u — — — u — u — — —

MOTUL

venind din stânga, se oprește, ascultă, vede Baba

Hei, muma pădurii, muma noastră, muma rumânilor, ce stai ca un sbârciog sub tufă? — S'ar fi aflând, zice-se, pe-aici o pasăre — de mîrare. La ea ți-i ochiu'? Dă svon ca de tulnic. — Co-bește s'au prorocește?

BABA

se ridică anevoie, sprijinindu-se în carabină, îi face semn să lăcă.

Șt — — șt — —

vine spre Moș

Muleom bădiță, muleom, c'o speriem, și-ar hi eu păcat. De asta să nu te-approii, fără numai eu hire de grâu mândru în palmă, și cu tămâie galbăără, că tare e frumoasă și înaltă.

MOTUL

Mă gândeam eu — trebuie să fie cât omu'. Toată lumea despre ea vorbește, cumcă ar începe să se întâmple ceva — cumcă ar da veste pentru ziua județului din urmă.

BABA

Stau de pază că poate s'a 'ntâmpla ceva, vreo poveaste, cum n'a mai fost pe- aici de când Necuratul spunea lui Dumnezeu — fârtate!

MOTUL

Da' eu cred că pasărea s'o așezat aci lângă Muntele Bătrânii numai ca să ouă! — Hei, ce-mi vād ochii? Muma pădurii cu carabină! Da' ce! Doiai s'o împuști? Subt subsuoara stângă, ori subt limba măiastră? S'au voiai s'o scarmeni numai în pene, ca să te dumirești, dacă-i aievea ori numai nălucă?

BABA

pare în adevăr Muma pădurii

E — e — e — că tare ți-e șagă bădiță. N'am eu gloanțe pentru gale de noroc.

MOTUL

Dacă-i de noroc, s'ar zice că pasărea se cheamă Sfântul Nicolodată. Măleuțo, noi moști sântem neam fără noroc. Așa e scris și de asta nu scăpăm.

BABA

Cu carabina mă apăr de căpeăunii de jandari, că ne prăpădesc cu zile. Păntu ei mulgem vacile, păntu ei cosim costișele, păntu ei măcinăm ce bruma ne-a rămas. Ulii și ungurii ne mănă gălnrile. Tăte plăcintele ei le mănă, jandarii, și pă urmă mai așteaptă să le plătim și dințăritul. Da' ia aminte bădiță ce-ți spun, ia aminte. O vinit amu pasărea și ne-a isbăvi —

MOȚUL

Așa dar, tot uitându-te la ea, te-ai dormit.

BABA

Vine lume, bădiță, lume din multe sate, să se uite la ea din deslș, și nu 'ndrăsnește nime s'o stârnească din locu' ce și-o ales. Bun loc, că de acolo noaptea vede tăte stelele și ziua tot Ardealul. Iar dumneael n'are somn niciodată.

MOȚUL

O fi pajură mălcută.

BABA

Ce pajură, bădiță? Că-mi cunosc eu pajurele, și după spete, și după foale. Nu, bădiță, pe-alei n'o văz't nime pasăre ca asta. Dacă n'ar hi așa 'naltă pân' la umăru' voinicului, aș mai zice, și dacă n'ar sta cum stă. De săptămâni stă dumneael așa, și se uită nemișcată. Câteodată cântă sau chiamă ca din tulpă. U — — — u —
— u — — — —

MOTUL

Poate-i fată, măicuțo —

BABA

Ba că nu. Că trebuie să hie flicior. Altfel n'ar
cânta toate fetele cum cântă.

În pădure
Toate păsările dorm —
Numai una n'are somn,
Cată să se facă om.

MOTUL

Mare drăcle. Hai s'o văd și eu măicuțo,
muma — noastră, arză-i focul penele. Măicuțo,
mă prind că dumneata o pândiai ca să-i deslu-
șești meșteșugul, — ai? Râvneai s'o vezi tocma'n
clipa când s'a face om.

BABA

Zi numai, zi — muma pădurii — că nu mă
supăr. — Dacă vrei să te mire pasărea, urcă.
Urcă numai spre dreapta. Ține-o ată până în
tufa de sânger. Așa, amu stai. Întoarce-te, amu
uită-te pe lângă frunza unde stă bou' domnului,
și să nu mai clintești.

MOTUL

a urcat. Câteva clipe tăcere.

Săru' mâna și corolatul plisc, pasăre fără
somm. Mare și nemișcată ca o troiță ești, umeri
de cruce ai, pene de arhanghel negru de așîș-
derea. Săru' mâna și închinare până la pământ.

Se închină puțin, că nu știi dacă o face a glumă sau nu.

Dacă n'ar fi cu supărare, ți-aș pofti bună dimineața și la mai mare. Cum îți veni să stai aci de pază nouă săptămâni e cu adevărat de mirare. Alte păsări, oricât de sfinte, se mai pu-recă, ori se scaldă în nisip, numai tu ești năsdăvană, fire împietrită cu duh ducăuș și stai cu ochii țintă la furtunile din împărăție. Chiar om gândiși să te faci? Cine să te creadă? În vremuri ca acestea și în stâncăria asta, unde rămân pruncii nebotezați, unde și-a blestemat catărul copiii și unde ariciul, sfetnicul lui Dumnezeu, nu stă decât ghem, că altfel s'ar amări prea tare văzând lumea care s'a dres după sfaturile sale. — — Măicuțo he! Ce zici, să mă 'nchin cu stânga au cu dreapta?

BABA

Cum ți-l pofta, bădiță.

MOTUL

coboară.

Bogdaproste c'o văzul și eu!

din stânga vin trei fete mari, băcițe sau muntărițe, și un Băieș sdrenșos.

Scena II.

Aceiași, cele trei muntărițe, Băieșul

INTÂIA FATĂ

În pădure

Toate păsările dorm.

Numai una n'are somn,

Cată să se facă om.

CELELALTE DOUĂ

Numai una n'are somn

Cată să se facă om.

MOTUL

le oprește

Amin drăguțelor, să știi că astăzi la apus de soare — aia-gaia se face om. Dumnedzău ne-ajute!

INTÂIA FATĂ

s'așează pe o piatră

Eu aștept aici să văd.

BĂIEȘUL

Nouă săptămâni pasărea a tot dat freamăt ca din tûlnic de aramă. Poate să fle pentru o primejdie sau pentru izbăvirea noastră a tuturor. Eu cred că în curând or să ne treacă pe sub nas multe blesteme și trădări și oarecare jale și oarecare foc. Și mai cred că tot ce se pregătește n'o să fie de-adică. Noi cari trăim colo subț pământ, cunoaștem că ceva se încumetă în zare, c'am fost puși la muncă și mai grea, să măcinăm piatră zi și noapte. Tot aurul spălat la drumul peste munte. Vrea stăpânirea să istovească munții de grabă.

S'aude pasărea: U — — — u — u — — u — — —

BABA

Iar s'a 'ncercat!

Din stânga vin doi jandarmi unguri cu un mocan legat.

Scena III.

Aceiași, doi jandarmi, un Mocan

INTÂIUL JANDARM

Io napot moțok. Pe-aicea duce drumu' la Abrud?

Cei de fașă — se uită o clipă — două, unul la altul, nu răspund.

MOTUL

Ba. Da' dumneavoastră de unde veniți?

INTÂIUL JANDARM

Dela Buctum. Da' pe unde duce drumu?

MOTUL

Pe unde a dus totdeauna. Mergeți numai până la Abrud?

INTÂIUL JANDARM

Numai. Dar n'ai răspuns.

MOTUL

Nu. Da' ce-a greșit Mocanu' hăsta?

INTÂIUL JANDARM

Îl cunoașteți? Nu vrea să-și spue numele.

MOTUL

Cum să nu-l cunoaștem?

INTÂIUL JANDARM

Cum îl cheamă?

MOTUL

Ca pă mine. Da' ce-a făcut?

AL DOILEA JANDARM

A căzut în cursa diecilor, cari ațâță, și l-au pus păcatele să ridice cuvânt împotriva rânduielilor și să îndemne la omor. A dat strigăt în țară, că ălu de omoară un grof i se iartă șaptezeci și șapte de păcate.

MOCANUL

Domnule căpitan, o să fac bureți în beciu,
da' eu nu m'am gândit la grofi, c'am zis numai
— cine omoară un painjen —

AL DOILEA JANDARM

il lovește

Eu nu-'s căpitan, eu-'s jandar de rând.

MOCANUL

Domnule jandar de rând, n'am nici o vină.

AL DOILEA JANDARM

se răstește

Vrei să-ți vezi zodiacu' pe patu' puștii? — Eu
nu-'s jandar de rând, eu-'s căprar. Și afară de
asta ia seama că toți ungurii suntem făcuți după
chipul și asemănarea lui Koșut Laios, marele și
atotputernicul. Și cine jignește un jandar, jignește
pe Koșut Laios.

BABA

Numai că dacă te-ar videa Koșut Laios —
nu știu dzău. Mi-i teamă că nu s'ar prea fali —
să afle că așa mândrețe ca dumata e după chipul
și asemănarea lui. Și afară de asta luați seama
și de mine să vă cam feriți, că eu nu întrăb: cum
vă merge și cum vă lăudați? — că jandari ori
nejandari — eu vă fac cu ulcica, și nu numai de
spărietură. Ce leg eu cu venin, nu mai desleagă
tăte bisericile papistașe!

S'aude pasărea: U — — u — — — — u — u — — —!

ÎNTÂIUL JANDARM

Se cheamă moșii cu tîlniuc?

BABA

Ăsta-i ceasu' rău, nu-i tulnic, domnule căprar. Împuşcați pasărea ceea, și încă de grabă, că de unde nu, până dumirecă se face om. N'ați auzit cât e de hiravă și cum îndeamnă chietrele la răscoală? Anu' ăsta o să pută a mort și dracu' o să capete titlu' de grof. —

CELE TREI FETE

În pădure

Toate păsările dorm,

Numai una n'are somn,

Cată să se facă om.

AL DOILEA JANDARM

Cu-cul! Cu-cul! Cu-cul! Când îți vedea pe Maica Precistă știrbă, în haine de jandar, și cu pene de cocoș, s'a face și pasărea om.

Dă să pornească, dar se oprește.

Nu știți vreo româncă, fetelor? Uitai să vă întreb. Se caută o doică pentru purceii grofului Teleki! Ha — ha — ha!

Cei doi jandari se duc cu Mocanul, dispar pe cărare în sus.

Scena IV.

Aceiași, fără jandarmi și fără Mocanul.

MOTUL

Muma pădurii, muma noastră, muma rumânilor, de o sută de ani tot ține postul mare pentru săraca irima noastră, și nu mai putem rosti vorbe

din vorbele tale, că în dosul lor, zic jandarii, că ascundem altele, și ne leagă pe furei la Piatra Arsă. Să nu zici Maică, să nu zici — pa-
injen — că zici grofi. Să nu zici — iarbă că zici — iarbă de pușcă. Să nu zici — mi-e foame, că zici — ucide. Dai nouă, Muma pădurii, că graiul tău a ajuns de ocară, jandarii îi întore pă dos toate vorbele, cum au întors cămașa lui Hristos. *De dincolo de stâncărie, apare, prin desiş, un tânăr înalt, cu ochii albaștri, îmbrăcat și domnește dar și ca moșii. Sare pe drum dela mare nălțime, de pe stâncă. E Avram Iancu.*
Toți se uită la el, vădit uluiți de apariție.

Scena V.

Același, Avram Iancu.

IANCU

cu glas de dojană

Ați fost mai mulți decât ei, cât mai răbdați?

BĂIEȘUL

N'avem puști. Să ne luăm la încercare cu țevi de soc?

IANCU

N'aveți puști? — Să fulgere coasele și topoarele!

MOTUL

Uf, podidi-i-ar lăcrimile morții! Dacă n'am fi așa pierși de foame, am zice, așa e, și ne-am învoi răpede.

IANCU

Eu sunt căpitanul vostru!

MOTUL

Care ? Cum ? Și de unde ?

IANCU

Nu întrebați, nu vorbiți ! Fiți gata, că bate ceasul !

BABA

S'apropie de luncu

Ține căpitane carabina asta ! Să nu ruginească !

MOTUL

Noi ce facem ?

IANCU

la carabina

Așteptați ! Fiți gata ! Și unde mergeți vestiți mai departe.

— E încărcată carabina, maică ?

BABA

De dincolo de muche i-ajungi c'o detunătură. Sângera mocanul pe nări ca un berbec tăiat.

IANCU

Fetelor, mergeți și voi din hotar în hotar și spuneți : l-am văzut pe căpitanul !

Își bagă o mână în părul uneia, cealaltă în părul alteia, le apropie capetele cu putere, sărută pe întâia pe obraz

Așa să nimeresc cu un singur glonte pe cei doi jandari !

Către a treia fată :

Cu tine mă cunun când mă întorc. Acu nu se poate, că încep săptămânile de foc !

A TREIA FATA

Bine bine, numai să vreau. Și de-oi vrea,
numai de mi-i găsi.

IANCU

I vrea dacă ghicesc de unde ești? — Tu —
tu ești muntăriță, din Albac!

A TREIA FATĂ

Haida de, numai că nu-i cu mirare, că m'ai
ghicit după gurguiul opincilor.

*Iancu e din două-trei salturi sus, dispăre pe cărare,
Moșul și Băieșul după el.*

Scena VI.

Baba și cele trei fete

INTÂIA FATĂ

Cine o fi fost?

A DOUA FATĂ

Ca un arhanghel.

A TREIA FATĂ

Înalt ca tulnicul ăsta.

BABA

către întâia

Pă tine te-a sărutat -- — —

către celelalte

Și vouă vă arde fața ca de urzici —

INTÂIA FATĂ

Mie ca de soare!

S'aude un poenel de carabină.

BABA

Se duce sus între fufe, iscodeşte:

Fetelor, mi-am uitat ochelarii! Fetelor, pasărea — nu-i! Pasărea nu mai e!

INTÂIA FATĂ

Pasărea fără somn —

A DOUA FATĂ

Unde-i pasărea?

CORTINA.

==

FAZA I

Tabloul I

Într'o cârciumă la marginea Abrudului. O cameră: pe stânga o fereastră, în dreapta alta. În fund mai spre dreapta ușa, și un pat cu multe perne una peste alta. Blidar, leoane, o masă și laviță. Într'un colț o vatră. Noapte târziu. Lampă de petrol atârână de grindă.

Scena I.

Ianoș, Ghiuri, Șimon, Ianoș, Erji.

Cei patru gardiști unguri beau și petrec la masă. Mai la o parte Erji, cu rochie roșie învoaltă, își face de lucru prin odaie.

INTÂIUL GARDIST

Jos împăratul! Se caută o pălărie pentru o coroană! Dăvat Koșut Lăioș! Să i se 'nchine toată suflarea!

ciocnesc și beau

Să mergem, că-i târziu. — — Erji, ți se 'ntind genele de somn. Nu-i așa Erji?

ERJI

nu răspunde

AL DOILEA GARDIST

E supărată Erji. l-a sărit țandăra — din te miri ce! — Să ne trăiască Erji, cârciumărița.

AL TREILEA GARDIST

Cât or fi ungurești munții Abrudului și-un cârd de vreme pe deasupra!

ERJI

Haid' plecați odată. Că vă sboară musculi-
tele de vin în preajma gurii ca la cepul buților.

AL PATRULEA

Vedere-aș pe împăratul cu grădinița pe piept
— și tronul descheiat ca un ciubăr gol pus la
soare!

AL DOILEA

Elten Koșut Latoș! Cu el s'a coborât liber-
tatea pe pământ!

AL TREILEA

Trăiască libertatea, egalitatea și fraternitatea
ungurească! Și piară Moșii, slujile împărăției,
loviți în numele tatălui!

INTÂIUL

Zic Moșii că Avram lancu, minunea din Didra,
e căpitanul lor! Măi Șimon se laudă Moșii că
într'o zi o să ne toace la cap. Măi Ghiuri, zic
Moșii că ei s'au juruit împăratului, ha — ha! —
păpușei de pale! S'agață, cei de se'neacă, și
de-un paiu. Moșii au prins o claie întreagă. Ha — ha!

AL DOILEA

Zice lancu că fiecare popă valah e un munte.
Multe vorbește lancu, cel cu săritura neașteptată,
dar el nu știe ce zice lanoș, Șimon, Ghiuri și
încă odată lanoș.

ciocnesc și beau.

AL TREILEA

Erji, fată mândră și frumoasă, mâne culegem de prin sate pe toate preotesele valahe și le-om sili să joace aici ciardaș pe masă. Joacă și tu afurisito, pentru gardiștii, cari îți apără cârciuma de focul și grindina Moșilor!

O cuprinde și o suie pe masă.

AL PATRULEA

aruncă o ochire sub rochia ei

Joacă Erji ca o polbură de pe pustă! Să fluture — uite așa — peste noi aurora libertății! *chiuie*

ERJI

se sbate, nu vrea

Da' ce? Cârciuma mi-o apărați voi? În loc de plată, cum s'ar zice, ce? Da' asta nu mai prinde!

sare de pe masă

AL DOILEA

Adu vin Erji, în cismulițele tale — Uf Tuhutum! — Cum ți-aș bea căldura și tinerețele!

ERJI

a luat o hâță de după patră, vine și lovește pe masă cu putere.

Plata! Că-mi tot făgăduiți de două luni vадra cu aurul nepecetluit al Abrudului și nu mai văd măcar o băbăruță. Nu mă mai zăpăciți voi cu mărgelile de sarea mătii. Acu' nu vă mai las, acu' plata, ori vă crăp țeasta!

Gardiștii râd și o pișcă.

Lăutarii tot eu trebuie să vi-i plătesc!

AL PATRULEA

Erji, trăiască libertățile! Cât despre crăpat, să crape mai bine împărăția. Acu' a dat peste noi libertatea. Știi fată, ce-i aia, libertatea? Libertatea e sfântul Dumnezeuul meu, care mi s'a arătat deunăzi în cucuruz și mi-a dat voie să-mi bat, cât vreau, nevasta.

ERJI

Plata!!

AL DOILEA

Mâne, Erji, mâne! Mâne, Erji, că astăzi suntem grăbiți. Astăzi trebuie să prindem pe Avram lancu, băiatul cu ochii vineți dela Vidra.

scoate o hârlie din buzunar.

S'a pus preț nobil pe capul lui — — o mie de zloți, douăzeci de taleri cât țâțele cărciumărilor, sau zece galbeni cât steaua porcului. lancu trebuie desființat. . Numai așa vom avea pace. Cine-l prinde sau cel de va da ajutor să fie prins își umple buzunarul că poate să tot bea de-acu până la anu'.

Se duce la ușă, scoate un cuiu din buzunar și bate cu un lemn hârlia pe ușă.

O mie de zloți pe capul lui Avram lancu. Uite-i chipul cu căciula ca un coperiș de paie, nici drept, nici sucit, pe-un bordeiu dela Prisaca Zlatnei.

TOȚI PATRU

Elie Koșut Laios, marele și atotputernicul!

ÎNTÂIUL

Ai răbdare Erji că plătim noi.

o ridică pe sus și o învârte chiuind.

AL DOILEA

smulge Erji o cismă din picior

Sărutăm cismulițele roșii precum icoana
sfântului Ștefan și coroana dela Buda!

ÎNTÂIUL

pune jos pe Erji.

ERJI

Stă într'un picior

Dă-mi cisma, dă-mi cisma!

*Toți patru rîd. Erji sare într'un picior, ia cisma celui
de al doilea, îi lovește pe rînd, tot sărind într'un picior cu
cisma.*

Afară!! Afară!!!

INTÂIUL

Inchide cărciuma că-i târziu, Erjike!

AL DOILEA

Inchide bine zăvorul, să nu-ți intre vreun
priculiciu subt țol. Multe vede luna, mări Ghiuri,
prin ferestrele oamenilor — fete desbrăcate ca
argintul, preotese de aur, tinere ca focul tânăr.

Chiuș.

TOȚI PATRU

pe rînd

Noapte bună Erji.

ies.

Scena II

Erji singură.

ERJI

își încalță cisma, apoi își desface patul

Avram lancu, bălatul cu ochii vineți, ăla le e nădejdea. Par'că minunea dela Vidra o să sară tocma'n groapa lupului. S'or șterge încă de multe ori la gură!

Se duce la ușă, se uită la hârtia bătută pe ușă

O mie de zloți! Zău, că-i prea puțin.

se 'ntoarce la pat, după câteva clipe o bătaie la ușă.

Teșek!

Scena III

Erji, lancu.

IANCU

Deschide ușa, măsoară cu ochii pe Erji, apoi intră dintr'odată

Miroase-a pipă ungurească. Fum, să-l tai cu briceagul. Deschide fereastra, fetișo, să între stelele. Aer Fetișo! Aer!

ERJI

l'a privit mai întâi surprinsă, apoi tot mai deschisă; se duce spre fereastra din dreapta, dă s'o deschidă.

IANCU

Nu aceea, cealaltă!

ERJI

se duce la fereastra din stânga, o deschide

Teșek!

se uită în întuneric afară

Ce-i aci? Ce dihanie mișcă subț fereastră?

râde Un cal, ha! Dă botu'neoa' mătăhalo! — Va

să zică nu de ceața de pipă ți-era, ci ea să-ți
ai calu' la îndemână! — — Br — — ce friguleț
s'a pornit!

vine spre Iancu.

IANCU

Pentru cine așterneai, fetițo?

ERJI

Pentru cine s'a nimeri. Că aici să întretae
răsăritul și miazănoaptea.

IANCU

Ți-e vorba mai îndrăzneată decât inima! —
— — Unguroaică?

ERJI

Și încă ce unguroaică! Da' n'am înțeles-o,
cum crezi, că eu nu dorm aici, eu dorm în pod
— — Ce poștește domnul Moș? — Că Măria Ta
pari și domn un pic, dar și moș — —

IANCU

Cum te cheamă? Erji ori Bōji?

ERJI

Erji — Bōji-i tot un drac —

IANCU

Ai vin de piatră — Bōji?

ERJI

pune mâinile în șolduri

Acu ai nimerit-o chiar așa cum nu-mi zice.

IANCU

zâmbește, stă în fața ei la fel, cu mâinile în șolduri

Repede — Erji, că sunt grăbit, spuneai că-i tot un drac.

ERJI

Că n'ei porni cu noaptea'n cap domnule Moș!
Mai are calendarul zile — —

Se apropie, îl prinde de-un nasture

Pe Măria Ta cum te chiamă?

IANCU

Repede, Bôji, vin de piatră, că mă grăbesc.
Dacă-s moș dece-mi spui Măria Ta?

ERJI

Pentru că ai ceva în Dumneata că trebuie să-ți zic Măria Ta. Moșii beau vin, dar nu de piatră — ca grofii.

IANCU

Îndoelnice sunt însușirile cu care ne fălim.
Așa dar înaltul titlu nu mă privește pe mine, cât vinul pe care-l cerui.

ERJI

Oamenii se cunosc după fapte. Și băutul e o faptă.

IANCU

Ești fată deșteaptă, Erji.

ERJI

Chiar cea din urmă nu-s. — Ei, îmi spui?

IANCU

Numele ce mi l-au dat părinții a fost ca un dinte de lapte. — L'am pierdut încă de când eram copil. Eu sunt Moțu', Erji, Moțu' fără nume.

ERJI

Fără nume pentru fetele proaste, da'n gazete, Măria Ta, și pe foile jandarilor, ai nume, și încă ce nume — ca un steag.

arată spre ușă

IANCU

se uită

Sau ca semnul ars cu fierul roșu pe șoldul vitelor! — Aveți vărsat negru în casă?

ERJI

Ha-ha! Vărsat negru — nu e rău — dar nu e! Avem astăzi oaspe rar, un mistreț — un mistreț cu părul negru și cu ochii vineți, care s'a pornit să răstoarne cu râțul Munții de Aur. Vreau să-l ospătez, cum se cuvine. — Un pic de slănină afumată, Măria Ta, nu poștești? Cu ardei verde sau plăcintă cu mărar?

IANCU

Nu mi-e foame, Băji. Imi vine mai curând să fluier a înmormântare —

Erji iese.

Scena IV.

lancu singur.

IANCU

se duce la uşă, priveşte foaia bătută pe uşă

O mie de zloţi! Pe toate porţile Abrudului s'au bătut foi de astea, roşii, ca 'n vreme de bolejniţă, par'că'n fiecare casă ar fi un bolnav, de care să te fereşti!

Se duce la pat, ia o pernă, o spintecă cu un cosor, — se duce la fereastră deschisă şi goleşte fânul din ea.

Roade murgule fânul şi florile fetii, că n'am ovăs. Dimineaţă trecem prin Bălgrad, şi-ţi dau din ieslele împărăţiei.

calul sforăie

lancu se 'ntoarce, se uită la pat

Alb ca laptele.

Se scarpină după ureche, aruncă pe pat faşa de pernă.

ERJI

aduce vinul

Tesek uram! Dar să ştii că am căleat porunca primăriei!

IANCU

Ce poruncă Erji?

ERJI

Nu e voie să dăm nici un fel de băutură Moşilor, că-i răsmiriţă. Mă 'neurcă rău orânduielele astea. Dacă mai ţine mult, ajung la sapă de lemn. Moşilor nu-i voie să le dăm. Iar ungurii, cari au voie să bea, ăia nu plătesc, fiindcă zic că a bătut ceasul libertăţii. Mai alaltăieri mi-au împuşcat gardiştii trei buţi în pivniţă. S'a seurs

băutura în nisip. Dar i-a pedepsit Dumnezeu, că unul a murit beat, înecat în vin. Ăla s'a cuminecat odată pentru totdeauna.

IANCU

Ascultă Böji, astăseară au dat pe-aici gardiștii unguri?

ERJI

Numai ce plecară. Patru. Ianoș, Șimon, Ghiuri și încă odată Ianoș. Evangheliștii sfântului Naiba.

IANCU

s'așează la masă, își toarnă un pahar, și-l bea dintr'odată, cu sete. Apoi încă unul la fel.

Și ce-au făcut aici?

ERJI

S'au fiert câteși patru în mare petrecere. Au băut și au jucat cărți. Pe urmă iar au băut și iar au jucat cărți.

IANCU

Au jucat mare?

ERJI

Foarte. Ziceau că cineva e ca și prins, și-atunci Șimon a jucat pe capul ăluia de ziceau că e ca și prins. Ghiuri și-a pus în joc casa. La urmă s'au împăcat așa, că lui Șimon îi lipsea capul ăluia de ziceau că e ca și prins și lui Ghiuri îi lipsea casa.

IANCU

Sunt mulți gardiști unguri aici în sat?

ERJI

De-al de astea să nu mă 'ntrebi, că eu sunt unguroaică — și nu știu.

IANCU

Drept e, Erji. Așa-mi placi. Așa răspuns înțeleg și eu. Da' ia ascultă. Din ce parte bate astăzi vântul peste hornurile și fumurile Abrudului?

ERJI

Asta vrei s'o știi ca să nu te poată urmări cu copoii?

IANCU

Nu, Erji. Te-am întrebat numai așa — ca să nu tac — și mai ales ca să-ți aud glasul.

Își toarnă al treilea pahar, și-l bea

ERJI

s'a așezat și ea la dreapta, îl privește lung

Dar ai o sete! Păzește, să nu mă bei și pe mine, din greșală, domnule — Iancu!

IANCU

Vinul e bun — de gargară. Dar dacă ai noroc — n'o să las nici-un strop în pahar. — Câți te băură din greșeală până acum, Erji?

ERJI

Din greșală? — Fără număr!

IANCU

Își ia căciula din cap și c'un singur gest o 'nfundă în capul fetei, că-i acoperă și fața.

Minți fată! Pe mine însă nu mă poți, că vezi, eu mă pricep la fete. Eu le cunosc cum cunoaște ghlunoala copăceii. Mă prin Erji că ești fată mare — *o prinde de ureche* ca urechea asta pe care n'a pătruns-o încă nici-un cerceel.

ERJI

a ieșit din căciulă

Îți arde capu' tare, domnule — — — lancu. O simt după căciulă.

IANCU

E-adevărat că seamăn cu lancu, mi-au mai spus-o și alții. Dar cu capul meu nu se câștigă nici jumătate din prețul trâmbișat — — Nu draga mea, nu face să te frământî!

ERJI

Măria Ta, am auzit că și lancu poartă în brâu — fluerul la stînga

i-l scoate

și pistolul la dreapta —

i-l scoate.

IANCU

Se poate. Dar ce are a face? — Sunt pe semne, ca și el, născut sub zodia gemenilor. Unul din cei doi gemeni visează și cântă

iși pune fluerul în brâu

celălalt stă la pîndă și făptuiește

iși pune pistolul la loc

Nu sunt eu lancu. Asta n'ai nimerit-o. Pentru lancu viitorul e tulbure și drumul nesigur. Am pornit și eu pe un drum tulbure și spre un viitor

nesigur. Și am ajuns în cărciuma asta, la tine, Erji. Pot s'o iau iar înapoi, cum pot și să merg înainte. Ce crezi Erji, ce-ți spune ție inima, când te uiți în ochii mei: să mă întorc — sau să merg înainte? Că aici sunt par'că tocmai la cotitură.

ERJI

De lăncu puțin îmi pasă. N'o să dea el foc chiar sbrâncenelor mele. Întorcă-se sau meargă înainte! Dar Măria Ta să rămâi până dimineață. Și dimineață să mă întrebi din nou ce să faci, iar mâine spre seară vom hotărî!

IANCU

Dezi, Erji, când se'ntâmplă să beau trei pahare și când stau lângă o fată mare, mă copleșește totdeauna nu știu ce amar, și se iscă în mine o văpale cât casa, iar înăuntru se ivește ăla, care cântă, și atunci în loc să mă întorc sau să merg înainte, sunt ispitit să stau locului. Grea e, Erji, steaua mea, că trebuie s'o tot mut de pe un umăr pe altul. Sfatul tău nu e rău, numai cât sfatul tău m'ar rupe'n două. Și sunt destul de rupt și fără sfat. Acu îmi scald numai puțin inima în pahar, și-apoi pornesc. Ca să se ivească în mine celălalt, ăla care stă la pândă și ține mâna veșnic pe pistol.

ERJI

Nu ți-e teamă Măria Ta, că ar putea ungurii să te prindă, crezând că ești lăncu?

IANCU

Ai mai văzut ungur deștept în afară de tine — Erji?

ERJI

Nu mai zi așa că mă supăr.

IANCU

Haide supără-te Erji. Cine mai iubește așa de mult fetele supărate și nesupărate — ca mine? Și cine în lumea asta are mai puțin răgaz să le stângă supărarea ca mine? — Am fost blestemat să nu pot să rămân lângă o fată mai mult decât trage un clopot de liturghie. M'alungă ceva din urmă. Din fete culeg numai focul, și umblu călare, ca un sul de foc prin munți.

ERJI

Cine ești Măria Ta?

IANCU

Un hoț de multe drumuri, Böji. Hoț mare la răscrucile zilei!

ERJI

Da' vezi Măria Ta eu n'o să am alinare, până n'oi ști —

IANCU

se ridică

Cât plătesc Böji?

ERJI

Nu, încă nu.

IANCU

își pune căciula

ERJI

Cu căciula par'că iar ești lancu.

IANCU

În mare dragoste-l au meleagurile astea! Fetele — fetele! Tot la luncu visează și ungu-roaicele, și româncele. Ce n'aș da să flu eu luncu!

ERJI

Mai treci pe-aici Măria Ta?

IANCU

După cum a hotărî calu', dar m'abate el, n'ai grijă — e'a mâncat fânul din perna ta și-o să tragă de-acu' la hanu' tău.

ERJI

stă în cale-i, cu oarecare lingușire

Cum ți-i numele, Măria Ta?

IANCU

glumind

De-al de astea să nu mă mai întrebi. Că eu sunt rumân — și nu știu! îi prinde capul, l'apasă pe pieptul lui, scoate repede pistolul, fîntește pe lângă capul ei, fără ca ea să vadă, foaia de urmărire de pe ușă. Un pocnet. Foaia cade.

ERJI

Iștenem! lezuș Maria — ce-a fost?

IANCU

Ți-am suflat cum mă chiamă, Erji! Aici în munții aceștia eu sunt stăpânul. Nu se cuvine s'atârne foile alea de urmărire pe toate ușile și porțile! E păcat mare Erji, și o rușine! Nu se pune preț așa mic pe capul soarelui, chiar dacă soarele nu e decât soarele moșilor.

s'aude o larmă afară.

ERJI

Iancu Măria Ta, vin ungurii!

IANCU

Erji, fii fată deşteaptă până la urmă. Ai prilejul să câştigi o mie de zloji. Poţi s'ajungi doamnă mare la Buda!

Bate cineva cu putere la uşă.

ERJI

sare şi frage zăvorul, proptind cu spatele uşa.

IANCU

o îmbrăţişează cu ochii

Eu cred că de nu veneau, tot poposiam la tine până dimineaţă!

Bătăi la uşă, strigăte afară: să se deschidă.

IANCU

Spune-le că pot să mă ajungă pe drumul, către Sibiu. Dar să se grăbească, să nu piarză vremea, că altfel la întoarcere, îl desarmez, ca pedeapsă. Ba s'ar putea întâmpla să le dijmuiesc şi capetele! Ha — ha! Noapte bună Erji.

sare, dintr'un salt, pe fereastra deschisă, apoi tropot de cal.

Scena V

Erji, apoi cei patru gardişti unguri
bătăi repetate la uşă: deschide Erji!

ERJI

deschide

Staţi nebunilor! Ce doriţi? Ce căutaţi?

cei patru gardişti intră.

ÎNTÂIUL

A fost lancu aici.

ceilalți se uită prin odaie.

AL DOILEA

Își umflă nările

Miroase a fân —

ERJ!

Ei și? Miroase lancu a fân?

AL DOILEA

Te-ai tăvălit cu el în pat!

ERJ!

liniștită

lancu — a fost aici.

ÎNTÂIUL

Și te-ai tăvălit cu el în pat!

ERJ!

liniștită

M'am tăvălit.

AL TREILEA

Cu valahul! *Scuipă.*

ERJ!

Valahul — și-a plătit vinu, -- nu ca voi.

AL PATRULEA

Are fata duhul agoniselii. Și ce ți-a mai plătit?

ERJI

Să vă fie rușine sălbaticilor! Că de-ar fi după voi, m'ar scoate în curând cu toba la lici-tație, ca pe-o ulițarnică și o scrințită care și-a prăpădit averea cu toți derbedeii!

AL PATRULEA

Pe unde-a fugit?

ERJI

Pe fereastră. Acu-i pe drumul — — drumul Clujului. Când se'ntoarce spunea c'o să vă de-sarmeze! Și-o să rămâneți de râsul a tot vîlea-gului.

cei patru rîd cu hohote.

ÎNȚAIUL

Vorbește aiurea fata Erji. Biata fată, i-am stricat socoteile.

AL DOILEA

Cu atîtica ploaie nu se răcorește nici măcar o văduvă.

Da' eu știu, că numai de rușine-o spune. Și mai știu că și pe urma lui lăncu tot fată mare a rămas. La noi nu se uită, și domni nu se'ndură.

TOTI PATRU

Ha — ha — ha! — ha — ha! — ha — ha — ha!

ERJI

iși duce șorțul la ochi, își înfrînge un sughit.

CORTINA.

Tabloul II.

O cameră mai mare a unei școale sărace, la Sibiu. Catedră, bănci. Comitetul Național Român ține ședință. Pe catedră Președintele. Membrii în majoritate oameni peste patruzeci de ani. În banca a patra lăncu, toemai în față, — loc gol înaintea lui.

Scena I.

Membrii comitetului național român

PREȘEDINTELE

sună din elopoțel

Domnilor, pun la vot prin ridicare de mâni, propunerea.

Toți în sală ridică mâna, înafară de lăncu
Iarăși toți, înafară de domnul Avram lăncu.

UNII

Obstrucție ?

IANCU

face.

PREȘEDINTELE

Unii o fac cu pleava cuvântului, alții cu tăcerea. — Propunerea a fost primită. — Domnilor, cine mai dorește să ia cuvântul ? — — Domnul avocat Duhu !

DUHU

Domnule Președinte, domnilor delegați, după toate veștile din toate părțile împărăția trece prin

uremuri tulburi, ca să nu zicem, deosebit de grele. Ungurii s'au răsculat împotriva împăratului. Le cunoaştem scopurile, că ei nu se sfiesc să le strige în toate vânturile. Să nu ne dăm amăgirilor! Ni se înfăţişează prilejul rar pentru un jurământ de foc. Eu cred că mai înainte de a tălmăci în cuvinte dorinţele poporului românesc, se cuvine ca acest comitet naţional să asigure încă odată pe Maiestatea Sa Împăratul de toată credinţa, pe care nimic nu o va sgudui şi nimeni nu o va clătina. Să ne ridicăm cu toţi şi să jurăm!

TOTI

se ridică

Jurăm! Jurăm! Jurăm! Trăiască Împăratul!

toţi se aşează.

POPA PĂCALĂ

Domnule Preşedinte, să fie cu iertare —

PREŞEDINTELE

Încă o clipă, Părinte Păcală, pe urmă ai cuvântul. — Din solia, ce o trimitem la Înălţatul Împărat, sunt de părerea să facă parte aceleaşi luminate feţe vlădiceşti şi aceiaşi oameni cu ştiinţă de carte, cari au mai fost şi cari cunosc meşteşugul greu şi anevoios de a-ţi tăia drum până la treptele tronului. Înainte de a pleca solia, să facem şi o slujbă la biserică, să ne-ajute Cel-de-sus!

POPA PĂCALĂ

Să se tragă clopotele în toate satele şi să sărutăm îndesat icoanele! Căci după o vorbă

veche — știți domniile voastre — că dacă e adevărat după cum spunea cineva adineaori, că împăratul e mai presus de toți, ca Dumnezeu, atunci trebuie să ținem seamă și de vorba — că până la cineva te mănâncă cineva. Așa este că sfinții, pe la cari trebuie să treci până să cazi și să pupi piciorul împăratului, sunt mai mulți și aproape mai neonești decât sfinții până la Dumnezeu. De altminterlea nu știu dacă trimișii noștri în două rânduri au avut cu adevărat cinstea să vorbească chiar cu înălțatul împărat, sau poate numai cu slăvitele sale slugi. Umblă anume svonul, că slugile poartă aceeași barbă despărțită 'n două ca monarhia. Ar urma deci ca trimișilor noștri să li se spună: luați aminte și fiți cu multă băgare de seamă la toate semnele, cari deosibesc pe împărat de toate chipurile vii făcute după asemănarea lui. Mai nimerit ar fi ca trimișii, odată ajunși, să-l întrebe chiar pe înălțatul împărat, dacă el e cu adevărat împăratul. Dacă cel întrebat, din fața lor, a răspunde că așa este, atunci trimișii să știe dela mine, dela Popa Păcală, că acela nu e împăratul și să nu se lase înșelați de năluca de 'mpărat din fața lor. Atâta șiretenie avem și noi să știm că împăratul e acela, care întrebat fiind de aceasta, îi va da afară pe trimiși pe scări la vale. Căci asemenea lucruri nu se întreabă. Dar de unde să știm atunci, care-i împăratul cu adevărat, de vreme ce atâția seamănă cu el și umblă să te 'nșele cu tot dinadinsul chiar în casa lui!? Eu cred că numai așa, cum spusei. Astfel stând lucrurile, trimișii vor afla taina și vor ști de au vorbit cu împăratul, au nu.

Fără dobândă pentru noi n'ar rămânea nici pățania aceasta, căci știind pe urmă cum arată împăratul aievea, putem trimite peste o jumătate de an o altă solie și mai învățată cu privire la această împrejurare așa de greu de iscodit.

PREȘEDINTELE

enervat

Părinte Păcală, o faci în răs sau într'adins? Ești popă sau sfeșnic de șezătoare?

POPA PĂCALĂ

Grăind cum am grăit, nici n'am zimbit, nici n'am plâns, cu toate că am spus lucruri urduite de plâns într'un fel ce părea că ar fi de răs. Eu din parte-mi așa cred că dela Horia încoace nici un rumân n'a mai văzut pe împăratul și că nici una din solile noastre n'au ajuns până la El, ci s'au oprit în fața unor făpturi asemănătoare lui, de pe treptile de jos.

PREȘEDINTELE

Părinte Păcală, l-au văzut toți trimișii noștri. Să lăsăm glumele!

UNUL

Împăratul a fost văzut și ne-a făgăduit să fim numai cu răbdare că toată starea se îndreaptă!

POPA PĂCALĂ

Ei, vedeți? Aici mi se pare că zace greșala domniilor voastre, cari stați, dar nu cugetați. Împăratul își ține cuvântul, totdeauna, și'n toate împrejurările. Cum împăratul, așa zis, pe carele

l-au deslușit în umbră trimișii noștri, nu și-a ținut cuvântul, e învederat lucru că acela nu era împăratul cel adevărat. Sau eu am dreptate că împăratul, care a fost văzut de-ai noștri, nu era cel adevărat, sau aveți dumneavoastră dreptate, și atunci spuneți că împăratul nu-și ține cuvântul. Ceeace nu se poate. Căci îmi veți îngădui să spun: cuvântul împărătesc e cuvânt împărătesc, drept, unul și fără de dedesubturi, nu schimbăcios la culoare ca gușa porumbelului și nici scăpător printre degete ca nisipul pe care-l scoți cu mâna din apă.

CĂȚIVA

Să înceteze șezăloarea și mășcărilor! Continuăm ședința!

PREȘEDINTELE

Să trecem domnilor la hotărîri.

citește

Dieta ungurească dela Cluj, care a votat uniunea Ardealului cu Ungaria, nu reprezintă decât vrerea îmbătată de drepturi feudale, a celor o sută de baroni și grofi. Noi românii ne voim în atârnare numai de împăratul!

TOTI

Trăiască împăratul!

PREȘEDINTELE

Drept aceea noi românii cerem încă odată deplină și neștirbită autonomie națională. Și fiindcă două solii la Maiestatea Sa au rămas fără răspuns, din pricina intrigilor unor slujbași, vom al-

cătui o nouă solie, care încă odată să aştearnă cu adâncă supunere luminatei Sale feţe — jalbele noastre. Împăratul se va 'ndura să ne asculte şi dacă nu vom arăta nerăbdare, El se va 'ndura să ne şi înţeleagă. Am spus cuvântul nerăbdare, fiindcă mulţi dintre noi şi mai cu seamă dintre cei tineri, dau semne de neastâmpăr. Ceeace numai foloase nu poate să ne aducă. Răbdare şi înţelepciune trebuie să punem în toate faptele noastre.

IANCU

*cască tare, în mai multe tonuri ca să se audă
Toţi din sală se uită la el nedumeriţi.*

PREŞEDINTELE

Domnule Iancu poşteşti ceva ?

IANCU

Nu, nimic. Mă lăsaţi numai aşa dus de alean. Şi privind împrejur m'am întrebat : pe care chelie o să croncăne corbul ?

PREŞEDINTELE

Nu cu coasa însângerată vom intra în noul veac. Nu cu puterea şi cu fapte negândite vom dobândi îndurarea celor de sus, ci cu purtare aşezată, şi cinstind legile cu blândă omenie.

IANCU

ironic

Şi eu sunt de părerea să aşteptăm să ne dea grozii certificate de bună purtare. Numai cât acele certificate nu vor fi scrise pe piele de câne, ca diplomele de doctorat ale domniilor voastre,

ei pe pielea noastră de rumâni schingiuiți. Să aștepte deci cu răbdare, cei ce au piei de năpârleală!

consternare în sală

PREȘEDINTELE

Tinere --

IANCU

Nu așa, nu tinere — că astăzi nu mai sunt tineri! În vremuri ca acestea tinerii se fac bărbați în douăzecișipatru de ceasuri. Cine a trecut odată pe sub furci, nu mai e tânăr!

PREȘEDINTELE

Da, au fost omorâți în elocuirile din urmă cu ungurii, trei popi și țărani fără număr. Dar măcelul dela Mihalț, și de aiurea, toate măcelurile din vremea din urmă, din vina voastră, a celor tineri, s'au făcut. Că sgândăriți satele și ațâțați focul! Iar focul e fiară fără minte!

IANCU

sare dintr'un salt peste trei bănci, se duce spre catedră

Cine sgândără și cine ațâță? — N'am auzit bine ce-ați spus, că de când la Blaj și aiurea v'am pus la adăpost cu zece mii de moși, din coaste și din spate, am asurzit de-o ureche. Sufla un vânt rece dinspre ungurime.

PREȘEDINTELE

Domnule Iancu, dacă crezi c'a sosit ceasu', ca tinerii să ia cârma -- poftim! Am trei doctorate, unul peste altul, — dar dacă crezi că inteligența Dumitale — —

Cei din sală s'au ridicat, în mare încordare

IANCU

Nu domnule președinte, aci pe catedră vă șade bine! Aci nimeni nu vrea să vă ia locul! Conduceți Dvoastră de pe catedră, eu volu conduce de pe Munte!

UN BĂTRÂN

Te-ai ales cineva conducător? Pe domnul Președinte l-am ales noi toți, cu o sută de voturi.

IANCU

Căpitan în munți nu m'au ales nimeni. Căpitan m'au ales acolo cu votul gorunilor. De mai multe n'au avut nevoie. Chiar și pe al meu l-am cinstit altuia. — — — Domnilor de șase luni vă tot ascult, dimineața povețele, la amiazi propunerile, seara sfaturile! Acu bate toamna la poartă, cari sunt roadele și foleasele? Și în ce mai putem pune nădejdiile? Ce-ați dobândit cu măsura chibzuințelor și cu umilința căruntețelor Dvoastre? Ați cules doar făgăduieli la înalte locuri. Făgăduielile sunt înșelătoare, dar ceeace se petrece în preajma noastră nu e numai vedenie de om năuc. La fiecare cotitură de drum, și tot la șapte zile odată, cineva aruncă secerea morții între noi. Trăim în împărăția morții domnilor — unde nu hotărâsc bunele cuvînți, pe cari v'ați adunat să le lăudați, ci poruncile sângelui care se apără! Eu vin de pe Arieș, și pretutindeni — în munți și în văi — am văzut hambare arzând, cocoși în flăcări pe crucea caselor, am auzit cucuruzul pocnind în poduri, în noapte am văzut stâni în vâlvătate, sate întregi numai scrum, mume scur-

mând în cenușă, și prefutindeni am auzit strigătul sugrumat: nu mai avem popi de dat spre tăiere ca taurii, nu mai avem copii de dat spre spintecare, nici fete de măritat cu batjocura! Dacă strigătul acesta n'a ajuns încă la urechile dvoastre, mă îngrijesc eu să vi-l fac știut. Domnilor, sau punem pumnul în pieptul furtunii, sau pierim!

stă în marginea catedrei, între timp Președintele a coborât și-a venit între ceilalți. Iancu e încetul cu încetul încunjurat de cei din sală.

UNUL

Ne facem de râs, prin desbinare. Se ridică copiii împotriva taților!

ALTUL

Așa pier noroadele, prin nerăbdarea tinerețului.

IANCU

Nu sunt eu acela care să mă dau înapoi dela închinarea în fața bătrâneții! Însă — vedeți, sunt vremuri și vremuri! Sunt vremuri pentru bătrâni, și sunt vremuri pentru tineri. Nu sunt eu de vină că vremea de astăzi nu e pentru bătrâni. Ceasul lumii, ceasul care bate, ne încearcă puterile, nu înțelepciunea! Subt ceasul, care bate, ajung la drepturi cei cari le cuceresc, nu cei cari le cerșesc. Cu jalbele de până acum suntem cerșitori, și nici măcar vrednici de milă, căci nu se stă cu mâna întinsă în poarta vânturilor!

UNUL

Dorbe de ambițios. S'a ridicat între noi un duh arzător și fără măsură!

IANCU

Stau în fața Dvoastră, fără trufie, dar și fără sfială. Nu pot să râvnesc la mărire între atâtea plete cărunte. Locul meu nu e aici și n'o să fie niciodată aici. Dvoastră, dacă v'a plăcea, țineți sedință necurmată, luați hotărâri și dați sfaturi de blândețe, până când s'or îndura ungurii să vă strângă la piept cu fraternitatea lor! Eu mă duc să-l strâng așa cum îmi place mie și cum cred eu că trebuie strânși toți semănătorii de moarte! Fac cetate din munții mei! Cu moșii și cu popii de-acolo! Cu mumele și cu stâncile de-acolo! Stă la pândă Buteanu în Zărand, popa Balint la Turda, Probu la Aiud, Corcheș la Câmpeni, Bucur la Cricău!

UNUL

Trăiască împăratul!

Sala: trăiască!

IANCU

încet întâi, apoi tot mai tare

Trăiască împăratul! O strig și eu și cu aceeași credință ca și dvoastră! Eu îl ajut împotriva ungurilor, așa cum pot. Poate nu e mult ce am, dar e tot ce am. Îl ajut cu cele câteva mii de voinici, cari și-au încheiat cu o cruce socotelile, și l ajut cu cei douăzecișipatru de ani ai mei, la cari nu țin să mai adaug nici unul. Împăratul, ne va înțelege și va răsplăti pentru faptele noastre pe cei cari or mai rămânea după desfășurarea puterilor. Apărându-l cu sângele, ne eucerim pe noi. Cu solii și cu jalbe, nu suntem pentru împăratul decât jalnice umbre, cari sunt și nu sunt.

Cu solii și cu jalbe, dobândim, precum s'a văzut, făgăduieli! — Să clădim pe sânge!! Să clădim pe oțel!!!

UNUL

Lesne să spui! Dar cu ce?

IANCU

Sămânță de foc este pretutindeni: foc e Axente Sever la Blaj, foc e Roman pe Câmpie, Solomon la Hațeg și până acum nici eu nu sunt cenușă — acolo unde sunt.

ALTUL

Ar fi o provocare mai mult!

IANCU

Cine nu a binevoit să-și țină buzele închise? Cine zice provocare? — — Provocarea vine din partea acelor cari ne rad satele de pe fața pământului. Ne-am uitat destul cu mâinile în șolduri la furcile ce se ridică pentru noi! Acum nu e vorba numai să ne apărăm, trebuie să zădărniceăm viitoare atacuri, de aceea puțin îmi pasă de e provocare sau nu, eu voi purcede la atac!

Coboară de pe catedră, pleacă spre ușă, din ușă, se întoarce:

Domnilor, nu mi-am ridicat glasul aici, ca să vă dau prilejul de a mă dojeni că nu cinstesc vârsta! Țin numai să spun că este ceva mai de preț decât vârsta: e neamul nostru cel fără vârstă ca soarele, ca apa și ca muntele. — Domnilor,

dacă s'ar întoarce soarta, nu uitați că Avram lăncu vă primește oricând cu brațele deschise acolo în munții lui!

iese.

Scena II.

Aceiași fără lăncu.

UNUL

după o clipă de tăcere

Să te miri că nu ne-a făgăduit și pensie — blăjtinul!

ALTUL

lăncu să fie chemat înapoi! Nu se poate fără el!

ALTUL

Dar ce lumină văzuși de-asupra lui?

ALTUL

Bine c'a plecat! Acest trufaș se constituie în comitet de unul singur!

ALTUL

Unire Domnilor, că altfel pierim. Nu e timp de joacă și de supărări. Sau ne unim vii și ne-clintim, ca să învingem, sau ne unește neștiința!

PREȘEDINTELE

din nou pe catedră

Domnilor, după cum văzurăți, ieșim la cale mai greu noi între noi, decât cu neprieteni. Un tânăr — albe-l Domnul în paza lui — s'a ridicat împotriva și nu înțeleg cum va mai putea fi în-

duplecat să se astâmpere. E timpul, ca acest Comitet Național să fie deșertat de toate elementele nedisciplinate! Propun ca din Comitetul Național, cârmuitor al întregului norod românesc, să nu mai facă parte decât bărbați trecuți de patruzeci de ani.

TOȚI

demonstrativ

Se primește!

PREȘEDINTELE

Domnilor nu mai așa se poate lucra. Nu voi pune întrebarea dacă mai este cineva între noi, care să nu fi împlinit patruzeci de ani. De-o mai fi cineva, nu mă îndoiesc, că acela va părăsi singur sala, așa cum în cele din urmă a avut și lăncu bunăcuvința s'o părăsească.

Toți se uită unul la altul. Tăcere

Dați-mi voie să nădăjduiesc că de-acum ne vom găsi în frățească potrivire de cuget, și că nu ne vom mai da în jalnie spectacol în fața străinilor. Împrejurările poruncesc cumpătare și chibzuială. Nu avem altă cale de urmat, decât aceea a unui nou apel supus și călduros către înălțatul Împărat.

O fereastră e spartă de-afară cu un pal de pușcă.

TOȚI

în panică

Unguri? Ce e? Garda? Ce e?

Ușa se deschide cu putere. Întră șase gardiști unguri înarmați, între ei lănoș, Simon, Ghiuri și lănoș.

Scena III

Aceiași și gardiștii.

ȘIMON

suind pe catedră

Toți domnii să poștească în bănci!

Toți urmează

Domnul Avram lancu să vie în față!

UNUL

lancu nu-i aici

ALTUL

lancu a plecat

ȘIMON

Unde-i lancu?

Tăcere

Unde-a stat lancu?

POPA PĂCALĂ

Aici lângă mine. *s'apleacă* Nu-i! Nici sub bancă, nici în bancă. Ne-a lăsat pe noi, plocon guvernului unguresc.

ȘIMON

Vă vom sili noi să vorbiți. lancu nu mai scapă! Nimenea nu mai părăsește sala. În numele guvernului unguresc declar arestat întregul Comitet Național al românilor. Nimenea nu mișcă, altfel tragem!

Patru gardiști se postează cu baionele gala de alac în ușă.

POPA PĂCALA

Înaltă adunare, eu încă n'am împlinit patru-
zeci de ani! Trăiască lancu!

ȘIMON

Cine strigă: Trăiască împăratul!? Nu mai
este împărat! Nu mai este decât un guvern un-
guresc. Alei noi suntem stăpâni, noi ungurii, nu
împăratul!

UN MOȘNEAG

Nici eu n'am împlinit încă patruzeci de ani!

TOȚI MEMBRII

cu hotărîre și dintr'odată

Trăiască lancu!

*Se ridică toți dintr'odată cu ochii întinși la Șimon. Gar-
diștii întind baionetele gata de atac, slau toți așa incremeniți.*

CORTINA.

=====

Tabloul III

Într'o șură într'un sat, nu departe de Cluj, Octombrie.

Scena I

Iancu, locotenentul Gratzke, vre-o câțiva gardiști unguri între cari Ianoș, Șimon, Ghiuri și Ianoș, un ajutor.

IANCU

trecând cu ajutorul prin fața gardiștilor desarmați

AJUTORUL

Întâiul, al doilea și al treilea au împușcat tot ce le-a căzut în mâni, bătrâni, femei și copil.

IANCU

Dor ispășii!

AJUTORUL

L-a apucat beția prafului de pușcă. Se spune: dinte pentru dinte, dar eu nu sunt de părere. Nici un popă nu cuminecă un om beat. Trebuie să fim cu cruzare la gloanțe.

IANCU

arătând spre al patrulea

Dar ăsta?

AJUTORUL

Să spună el, că s'arată foarte viteaz!

GHIURI

Eu mi-am făcut numai datoria, n'am împușcat decât un câne.

IANCU

Cu alte cuvinte — hingher? Dar ai fost laş, că l-ai împuşcat pela spate, iar cânele, cum îi zici, şi dacă te cunosc, a fost un rumân!

GHIURI

Preşedintele Comitetului Naţional!

AJUTORUL

sare să-i tragă o palmă

IANCU

ii prinde mâna

Nu! — *se uită la întreg şirul lanoş, Ghiuri, Simon şi încă odată lanoş, evangheliştii sfântului Naiba!* Aveţi piciorul repede, n'am ce să zic. Când la Abrud, când la Sibiu, când la Turda. Ha! Tot pe urmele lanoşului! Dar v'aţi repezit în prăpastie! — — Câtă ură, doamne! Şi pentru ce? Fiindcă vrem şi noi rumânii un petec de cer deasupra noastră! — — *către ajutor* Luaţi-i de-aici! Cum-păniţi-le voi pedepsele, după legea ungurească, să le fie pe plac, şi să nu mai cârtească gurile strâmbe, că nu li se împlinesc poştile. Mi-e teamă să nu fiu înfrânt de judecăţile, pe cari trebuie să le fac, şi să le rostesc la fiecare pas.

Ajutorul pleacă cu gardişti desarmaţi.

Scena II

Iancu, Gratze

GRATZE

Căpitane, Domnule Prefect, o cunună de fapte ai cules în trei săptămâni. Dela Abrud la

Atud, dela Atud la Turda, dela Turda la Cluj, și mai departe. Cu cetele de moși ai desarmat într'un iureș toate gărzile ungurești cari țineau subteroare și foc Ardealul. Totul se datorește bărbăției unuia singur.

IANCU

Cu încuviințarea Dumitale, totul se datorește priceperii bunului meu sfetnic militar. *Îl bate pe umăr.* Despre faptele moșilor mi-ar plăcea s'auză însuși împăratul. Să afle Maiestatea Sa că are-o strajă în răsărit. Atâta vreau! Celelalte mi-s floare la ureche.

Ajutorul vine cu un moș, pe nume Ilie

Scena III

Aceiași, Ajutorul, Ilie.

AJUTORUL

Domnule prefect, aista-i Ilie, de care ați întrebat, și care s'a străduit cu osebire în luptele dela Huedin.

IANCU

Care Ilie, mă?

AJUTORUL

Ăl cu tunul.

IANCU

A da! Zi așa, Ilie, i-ai băgat în răcori și i-ai micșorat cu un tun.

ILIE

uitându-se luminos la Iancu

Măria Ta, iacă făcul și eu ce putui, că numa odată trăim. Da' tunu' nu era mare, că altfel nu l-aș hi putut căra. N'avea țevea mult mai groasă

ca un tulinic de-a' noi'. Mă gândeam — iacă noi nu prea avem tunuri, cum ar fi adică să le fur unu' s'ajungem și noi în rându' oamenilor — și l-am furat în toiu' luptei. Ardea încă țevea de bătaie, când l-am luat subsuoară.

IANCU

Ilie, fapta ta e vrednică de toată lauda, nu trebuie să ți-o mieșorezi. Tunul era tun deabinele. Te voi da drept pildă cetelor, și vreau să te fericiim și cu o răsplată.

ILIE

Laudă îți dăm noi, Măria Ta, în irima noastră. Cât despre mine — ce să doresc? Că dorința cea mai mare îmi era să Te văd, așa cum Te văd, și să mă lași să cânt odată din fluieru' aiea —

arată spre brâul lui Iancu

IANCU

zâmbind

Noi credeam să-ți facem rost de așezare statornică aici pe moșia contelui Teleki, ăl de căuta doică pentru purcei.

ILIE

Dece Măria Ta, că doar nu m'am deșelat eu de povara isprăvii ca să rămâie contele pe drumuri. Mai este vreme de praznic.

IANCU

își scoate fluierul și i-l dă

Ia-l Ilie, ți-l dau ție. Să cânti fetelor din sat. Nu numai pentru odată. Ține-l!

ILIE

ia fluierul

Pe ălea le bucur cu ce a lăsat Dumnezeu, mai puțin cu cântecu'. Da' altceva aş vrea Măria Ta.

IANCU

Zi Ilie!

ILIE

Măria Ta să mă ierți, da' n'am încotro, că mă tot îndeamnă irima să mai întreb ceva —

IANCU

Întreabă Ilie!

ILIE

Măria Ta, nu mă pot de loc dumiri. Stau în lumina Măriei Tale și nu înțeleg. Că nu știu cum vine aia cu pasărea, o cu vulturu' depe munte. Spun oamenii că n'ai hi născut de muiere, ci făcut din vultur. Dacă n'ar hi fetele cari tot cântă: în pădure toate păsările dorm, numai una n'are somn, cată să se facă om! — aş zice și eu: iac'asa, vorbe — —

IANCU

Uriaş pe dinafară, copil pe dinăuntru. Tu furi subsuoară un tun aprins din tabăra ungurească și crezi în povești scornite pentru nevârstnici. Măi pruncule, eu sunt din Vidra de sus și am avut mamă, mamă cu meserie de mamă, mamă cum se cade. Tata trăiește încă, tot în Vidra. Și când se gândește la mine, și-adună lă-

crămile în năframă, cum adună popa fărâmiturile de prescură. Uită-te la mine, Ilie. Seamăn eu a vultur ?

ILIE

hotărît

Semeni !

IANCU

Măi Ilie, tu ești ficior cu mintea întreagă. Spune fetelor să se astâmpere, că de-ajung pe mâna mea, le frâng șoldurile, de-or vedea atunci aievea tot vulturi !

ILIE

Di asta mă pot îngriji și eu, Măria Ta.

IANCU

râde

Numai să nu-ți ieși din cuvânt.

Îi îninde mâna. Ilie i-o pupă și pleacă, cu ajutorul.

Scena IV

Iancu, Gratze

GRATZE

Încă n'ai împlinit douăzecișicinci de ani, domnule prefect, și ai intrat în legendă. Alții se căznesc optzeci de ani și nu intră nici măcar în istorie.

IANCU

Legende sunt morminte. Eu nu sunt încă la capătul drumului. Unde prind o legendă, o calc și o deschid ca un mormânt, să iasă din el, căpitanul cel viu, cu moartea pre moarte călcând !

intră locotenentul Schuler.

Scena V.

Aceiași, Schuler.

SCHULER

Domnul prefect lancu?

IANCU

Cu ce vă putem sluji?

SCHULER

Locotenentul Schuler, trimis de comandantul trupelor imperiale, generalul Puchner, dela Sibiu.
salută pe locotenentul Grätze

Domn general Puchner ține să vă mulțumească din toată inima pentru ajutorul dat trupelor imperiale împotriva răsculaților unguri.

GRATZE

Domnule locotenent, în cele rostite s'a strecurat cred o mică greșală de informație. Domnul prefect lancu a călcat și a sdrobit *singur* cuiburile de viespi. Trupele imperiale n'au fost decât un slab ajutor pentru domnul prefect lancu.

SCHULER

Ciudat, ciudat — și aproape de necrezut. Dar dac'o spui Dumniata domnule locotenent, nu ne rămâne decât s'o luăm la cunoștință. Voiu raporta. Totuși — faptele aparțin trecutului, sunt deci fără importanță. Ardealul a fost curățit de răsculați și de toate cuiburile de neliniște. Pentru pacificarea țării trebuie acu' desarmați și Moșii. La desarmarea lor se va proceda numai decât și chiar în acest loc!

IANCU

se uită uluit la Grätze

Domnule locotenent, generalul Puchner a rostit chipul o dorință, dar mă îndoiesc că a putut să întrebuițeze cuvântul „desarmare“. Fiindcă nu-mi închipuiu că generalul ține să supere niște oameni cari oricum s'au învrednicit de altceva.

SCHULER

Domnule prefect lancu, nu pot îngădui să fiu bănuir că acord un înțeles greșit misiunii, ce mi s'a dat. Generalul Puchner nu dorește, ci poruncește. Întâia fază a pacificării e încheiată. Acum urmează a doua: desarmarea Moșilor!

IANCU

Trebue să fie la mijloc o neînțelegere. — Nu se poate ca noi, după ce am înfrânt pe rebeli, să fim împinși în rândul lor, chiar în clipa când ajunserăm să răsufăm puțin. Situația în care suntem puși —

SCHULER

Situația e destul de limpede. Vi se dă prilejul, să arătați dacă sunteți și Dvoastră niște simpli rebeli sau oameni ai bunelor rânduieli.

IANCU

Domnule locotenent, prin felul cum vorbiți, mă faceți în adevăr să cred că vă înțelegeți greșit însărcinarea. Cel puțin prin tonul — ce-l întrebuițați —

SCHULER

Sunt ofițer al armatei imperiale. Decorat de cinci ori și propus pentru ordinul Mariei Tereza.

IANCU

Dă felicit pentru simbria sunătoare și prea meritată, ce o veți dobândi în calitate de cavaler al ordinului, ce vă stă în vedere, dar — nu — vom — desarma!!

SCHULER

Rebel?

IANCU

Socotiți-mă rebel, socotiți-mă tot ce poștiți. Nu mai am pielea prea subțire și am câștigat îndeajuns obișnuința de a mă vedea bănuț de oameni, cărora nu le-am voit decât binele.

SCHULER

Generalul nu discută, ci poruncește!

IANCU

Eu nu sunt sluga generalului, fiindcă nu sunt sluga nimănui. Cu generalul sunt dispus să colaborez, dar nu pot să primesc porunci din partea Dumisale. Eu nu sunt răspunzător decât împăratului și mie. Iar pe împăratul îl apăr, din al meu îndemn, așa cum cred eu că trebuie să-l apăr. Noi nu ne simțim decât strajă luptătoare!

SCHULER

V'ați făcut datoria. Tot ce trece dincolo de datorie înseamnă rebeliune.

IANCU

Atunci rebeliune e tot ce-i suflet și făptuire frumoasă! Atunci rebeliune e și avântul spre lumină, apetitul morții, dragostea de țară și patima înălțimilor. Dacă tot ce trece dincolo de datorie înseamnă rebeliune, atunci vă rog să cunoașteți, că noi ne-am hotărât pentru împăratul nu din simplă datorie, ci din duhul libertății și al rebeliunii!

SCHULER

mai domol

Ce vreți domnule prefect? În împărăție e liniște de acum. S'au întors apele în matcă, oamenii se întorc la vetre. Nu se poate îngădui să rămână în Munții Apuseni un popor întreg — înarmat! Ce vreți? Foc fără moarte — vreți să fiți? Stat în stat?

IANCU

Generalul vede stările cu o seninătate fără strop de răspundere!

SCHULER

Îmi dați voie să presupun că un general înțelege mai bine situația decât ar putea vreodată un tânăr avocat. Oricare ar fi el!

IANCU

Domnule locotenent, îmi dați și mie voie să răspund că până acum n'am avut cinstea de a ne ciocni decât cu gărzile ungurești. Ni s'a dat mulțumirea de a le fi desarmat. Dar cu atâta credeți că i-am desbărat de năravuri? Va fi li-

niște cât ține puterea iernii. Peste cinci luni, dacă generalul continuă să fie tot atât de înțelegător, cum din nenorocire se arată prin trimisul său, Ardealul va fi invadat prin trei porți deodată de trupele ungurești. Revoluția ungurească, abia dacă a 'nceput! Și Dvoastră vă dați părerii că s'a și mântuit. Eu nu vă întăresc. Judecați împrejurările, cum vă ajută puterile și priceperea. E treaba dvoastră. De altfel Moșii n'ar desarma nici dacă eu le-aș da această poruncă. Mergeți în fața lor, îndrăzniți, și strigați: moșilor, acu' fiți buni și desarmați! Moșilor, așezați carabinele stângen și întoarceți-vă la balmoș. Moșilor, preț de un veac ungurii nici nu vor mai vlsa să vă atace, dați puștile să le punem la fum! — Moșii v'ar flutera subț nas din frunză verde!

SCHULER

Foarte grav ce spuneți. Aceasta ar dovedi că moșii nu sunt decât o ceată nedisciplinată și fără conducere.

IANCU

Cum sunt, cum nu sunt, acești nedisciplinați au salvat în împrejurări strigătoare cinstea generalului Puchner, prin fapte, pe care vă faceți a le disprețui. Cumplit de nedisciplinate trebuie să fi fost trupele imperiale, dacă chiar și o turmă fără conducere ca a noastră a putut să împiedice dezastrul!

SCHULER

Nu sunt de loc înclinat să intru într'o dispută pentru care ar trebui să stăm pe trepte deopo-

trivă de înalte. Generalul e un erou despre care nu se poate spune că a fost „salvat“, cu atât mai puțin că a fost salvat de niște —

IANCU

De cine — de niște? Dece nu vă spuneți gândul până la capăt? Dece sporiți jignirea, ce ne-o aduceți, cu un cuvânt, pe care nu-l roștiți? Domnule locotenent, noi n'am înroșit Arieșul și smârcurile Mureșului cu sângele nostru pentru slava împărăției, ca să fim jigniți, și umiliți încă înainte de ce s'au limpezit iarăși apele. Ne-am învrednicit de altă răsplată, nu de aceste alune-cușuri printre vorbe de ocară și necuviinți. Generalul știe ce știe în adăpostul cetății lui, dar și Iancu știe ce știe, aici sub cerul deschis. Generalul și-a arătat părerea, mi-o arăt și eu. Nu desarmez, și-mi iau toată răspunderea. Va veni ceasul, tulbure pentru noi toți, când generalul va înțelege împotrivirea mea.

SCHULER

Așa e totdeauna. Soarta aruncă omului funia pe după gât, și omul își face singur nodul.

IANCU

Așa e, dar nu știu cui i se va potrivi vorba aceasta. Să nu ne grăbim, ci să lăsăm timpului sarcina să ne-o arate. De va hotărî timpul împotriva mea, iacă îmi dau cuvântul că peste un an voi trimite generalului capul meu, să-l poarte în vârf de țeapă prin Ardeal, să nu se mai ridice niciodată în împărăție un rebel ca mine. Și nici

măcar nu cer generalului să facă acelaș legământ, dacă el ar greși. Eu pun totul în acest joc al sorții, el nu pune nimic!

SCHULER

Nu credeam să fiți atât de neînduplecat. Eram destul de mândru de arta mea de a înmuia împotrivirile.

IANCU

Nădăjduiesc ca aceasta să nu vă împiedice de a deveni cavaler al ordinului Maria Tereza.

SCHULER

se închină și pleacă.

Scena VI

Iancu, Gratze

GRATZE

Îmi plăcu, domnule Iancu.

IANCU

Și mie, dar să vedem cum o să-i placă generalului.

se duce în poartă, strigă:

Tribunii!

intră câțiva tribuni, între ei câțiva popi.

Scena VII

Aceiași, tribunii

IANCU

vine în fața lor

Tribuni! Nu știu pe ce răboj se înseamnă faptele sângelui. Pe răbojul iadului sau pe răbojul

cerului? Sigur e că voi l-ați umplut cu semne, cari nu se mai șterg. Ci aici pe pământ faptele noastre nu mai sunt, fiindcă toate sunt acum ale trecutului. Este numai ceea ce vine! Timp de veselie nu avem, nici de veselie, nici de somn! Treji trebuie să fim, treji și limpezi, ca pe drumul judecății din urmă! La primăvară când puhoaietele se vor urni la vale, ungurii se vor îndemna la dea! Și nu tăvălugul și roțile de apă, îi vor opri, ei — voi! Tu Dionisie, stavilă la Bucium, tu Probu piatră de hotar la Măgina, tu Bistran stâncă la Bistra, tu Bucur frunte la Cricău! Dă dau în grijă chteile munților! Cine îndrăznește să se ia de plept cu munții și cu popii, poștească! Nu ne facem spaimă de oaspeți!

TRIBUNI

Să mergem!

pleacă toți

CORTINA.

=====

FAZA II

Tabloul I.

Nouă luni mai târziu. O odaie în casa unui popă, într'un sat nu departe de Abrud. Dară. La masă Iancu și Gratze studiază o hartă. În prag popa Păcală se uită în zare, prin ușa deschisă.

Scena I.

Iancu, Gratze, Popa Păcală.

GRATZE

Stegulețe în toate chelle.

împunge un steguleț pe hartă

Hatvani a ocupat cu trupele sale toate intrările în munți.

IANCU

Popa Groza trebuie să ocupe Măgura Zlatnei. De-acolo le putem cădea în spate. Să învețe ungurii ce înseamnă „măcinișul“ între două chei. La Abrud le aplicăm „foarfecele“, la Bucium „broboada“, la Turda „viscolul“. Artă de războiu a moșilor — —

către popa Păcală

Ce stai părinte Păcală tot în prag?

POPA PĂCALĂ

Iacă mă uit, poate-a mai nimeri cineva. Eu n'am uitat, ce-ai spus atunci la Sibiu, c'o să ne primești cu brațele deschise, dacă s'a 'ntoarce

soarta. Nu s'a fost trecut un an și vorba s'a 'mplinit. Numai eu scăpai. Eu sunt Comitetul Național, singura întrupare!

IANCU

Las' că nu e rău că ne-a mai rămas un pic de sămânță de Comitet Național — pentru vremuri mai prielnice —

POPA PĂCALĂ

N'a fi rău, lancule fiule, dar mai bine m'ai face popă în Vidra de sus —

IANCU

Eu te-aș face părinte, da' ce-a zice vlădica?

POPA PĂCALĂ

Vlădica? Da' vlădica unde-i? Fiule lancule, astăzi tu ne ești de toate: tată, căpitan și vlădică!

GRATZE

Părinte, acum trebuie să facem mai întâi călugăr pe generalul Hatvani. Pe urmă avem timp să-ți căutăm și Dumitale o parohie.

IANCU

la vezi părinte, vine Dragoș, sau nu vine?

POPA PĂCALĂ

Și ce? Vrei să-l primești? Pe Dragoș?

IANCU

Dece nu?

POPA PĂCALĂ

Știm noi — ce ou clocește Dragoș subsuoară?

IANCU

La asta nu m'am gândit — dar să-mi iau seama !

Popa Păcală pleacă

Scena II

Iancu, Gratze.

GRATZE

Ne încunjură Hoșut de oparte cu armata lui Hatvani, ne trimite Hoșut de altă parte pe Dragoș — solie —

IANCU

se ridică, se uilă pe fereastră

Minunată zi ! Iți pare rău s'o pătezi cu sânge și s'o sgudui cu pocnete de plumb. Uite măgurile, domnule locotenent. Fac înălțimile nuntă cu cerul. Acolo după cele din urmă muchi stau la pândă moșii cu înfrigurare, arhangheli — cu mămăliga în traistă și cu opincile 'n pietriș de aur.

se 'nloarce

Avui dreptate domnule locotenent ? Câte luni au trecut ? Nici nouă, și văile Ardealului au și fost cuprinse de trupele ungurești. Oștile imperiale împrăștiate și înfrânte pretutindeni. Generalii au fugit care 'ncotro — lăsând în urma lor un gol în istorie. Cine ar mai ține aprins focul pentru împărăție, dacă nu ne-am fi păstrat cumpătul, noi, neatinși, aici în cetatea fără ziduri ? — — —

se duce iar la fereastră

Câteodată mă uit de sus de tot, peste măguri și visez cu ochii deschiși. Mai ales în dimineți de toamnă. Se văd atunci munții dela

miazănoapte cu poienile fără prihană, în vale Mureşul şi Târnavele, iar în faţă Negoiul, cu în-
tâia zăpadă. Vorbesc munţii şi vorbesc apele.
Îşi trimit poveşti şi visează mărire. Toţi mocanii
şi toţi rumânii sunt pătrunşi de-un singur duh!
Răsfiraţi cum sunt, i-aş vrea strânşi într'o sin-
gură ţară, cu chingile tari, în slujba luminei şi
spre slava împărăţiei! Mume puternice să nască
viitorul!

intră ajutorul

AJUTORUL

A sosit domnul Dragoş.

GRATZE

N'aş vrea să flu de faţă. Doiu face în răstimp
o inspecţie pe măguri.

IANCU

Poştească domnul Dragoş!

Gratze şi ajutorul ies, intră Dragoş.

Scena III

Iancu, Dragoş.

DRAGOŞ

Sunt aici, domnule Iancu! îi întinde mâna.

IANCU

Noroc, domnule Dragoş. Noroc, precum ți-e
inima cu care vii.

DRAGOŞ

Dacă mi-ar fi norocul numai a zecea parte
precum mi-e inima de deschisă, aş pleca mul-
țumit. — Ți-aduc un prieten, domnule Iancu.

IANCU

A, nu veniși singur! Să-l poftim înăuntru!

DRAGOȘ

Acel prieten al Dumitale — sunt eu, sau mai bine, acel prieten doresc să-ți fiu eu!

IANCU

Îți închipui că poți fi prieten și cu mine și cu celălalt, în acelaș ceas? Asta-i ca și cum ai vrea să te închini soarelui la miez de noapte! Ai sosit aci, dar pe tălpi ai încă pământ depe pustă și 'n suflet un fleac de Dumnezeu unguresc!

DRAGOȘ

Oricum, domnule Iancu, stăm față în față — și desigur dumneata îți dai seama ca și mine că întâlnirea aceasta poate să însemne o întorsătură hotărîtoare pentru lumea noastră de aici, adică pentru lumea noastră rumânească.

IANCU

Domnule Dragoș, *il prinde de un nasture* nu-mi prea place haina, ce-o porți. Vei spune că e croită după cea din urmă modă dela Buda, ci eu îți zic Dumitale: schimb'o! — În numele acestei lumi rumânești vorbesc eu. Dumneata vorbești în numele lui Koșut.

DRAGOȘ

Dar ca rumân!

IANCU

Aceasta rămâne să se vadă!

DRAGOȘ

Ții să-mi fi cu orice preț dușman, domnule Iancu?

IANCU

Eu dușmanul dumitale? Dușmanul dumitale e aci *arată cu degetul spre fruntea lui Dragoș* sub fruntea aceasta!

i-arată un scaun, s'așează

Poftim!

DRAGOȘ

Câtă vreme inima bate — sângele apă nu se face. Rumâni suntem, și Dumneata și eu. C'am apucat unul un drum și altul altu' — ține de soarta și de dibuielile omului. Dar sângele e dela Dumnezeu!

IANCU

Dacă sângele e dela Dumnezeu și nu drojdie netrebnică — dece Koșut îi pune cep și-l lasă să curgă fără omenie?

DRAGOȘ

Vreau să fiu puntea de înțelegere. Desparte-te de visuri domnule Iancu, sau încearcă să te desparți — cel puțin pentru câțva timp!

IANCU

Vorbești despre mine și despre visuri ca despre un oarecare și despre nevastă-sa. Să mă despart — cel puțin pentru câțva timp! Pe șeasă luni, de pat și de masă! Ha! Ca să vedem ce-o mai fi pe urmă, adică — cum m'oi purta eu, și cum s'o purta visul! — Dar mai înainte să lămurim altceva domnule Dragoș: suntem în armistițiu sau nu?

DRAGOȘ

Dece atâta neîncredere? Ne trebuie câte-odată și îndrăsneala ceastălaltă, a încrederii. Koșut și-a dat cuvântul, și eu îl cred pe cuvânt. Nu se va încumeta nimenea să calce ordinul.

IANCU

Cuvântul adus de altul fără semnătură nu-i cheazășie. Cuvântul spus — nu e de piatră.

DRAGOȘ

Cuvântul nu. Dar nu sunt eu îndestulitoare garanție, eu care mă găsește, nu ca o simplă semnătură, ci cu viață și os, în mâinile Voastre? Domnule Iancu, Koșut vrea pace!

IANCU

Pax hungarica!

DRAGOȘ

Depuneți armele și aveți pace, pace cinstită pentru oricine, și amnestie!

IANCU

sare

Aud? Să depunem armele? La picioarele cui? Armele se depun, după cât știu, la picioarele unui învingător. Unde-i învingătorul? Se sfiește să se arate? Amnestie imbie Koșut? Amnestie pentru cine? După un an de lupte, în care norocul nu ni s'a strâmbat, n'a prins încă de veste acest ungur încăpăținat că aici în munți e un popor care luptă cu un alt popor?! Armele duș-

manului se iau, în luptă dreaptă, poștească Koșut să ni le ia! Iar amnestia poștească Koșut s'o acorde hoților de cai de pe pustă!

DRAGOȘ

Domnule Iancu, sunteți încunjurați de toate părțile. Nu trebuie să vă mai amăgiți!

IANCU

Bine, dar atunci de ce-ai mai ostenit până aici? Dece nu urmați sfatul răbdării încă douăzeci și patru de ceasuri, până când voi cere eu să fiu primit în tabăra Dvoastră? Ciudat lucru! Pe Koșut îl ard tălpile să facă pace, și eu să depun armele!

DRAGOȘ

Dorim să ocolim o vărsare de sânge, care nu-și mai are rostul, și care ar rămânea numai ca o vină înfricoșată deasupra noastră a tuturor.

IANCU

Cum îți închipui că vom putea discuta pe acest temei? Să ia aminte berbecul profetic că nu mai departe decât acu trei luni trupele ungurești ale lui Kemeni au fost silite să se retragă în chip rușinos din cheile munților. Și aproape că nici nu se întâlniseră decât cu muieretul nostru și cu negurile. Căldarea fierbe, se va vedea până la urmă cine-și arde degetele. Nu le-au fost destul stropii de sânge de-atunci? Vom ști face să plouă și cu găleata. A treia oară ungurii n'o să ne mai spurce zarea!

DRAGOȘ

Koșut e suflet mare. Vă dă cuvântul că, odată pacea statornicită, veți fi întru toate deopotrivă cu toți cetățenii!

IANCU

Da' știu. Vom fi deopotrivă cu toți cetățenii. Ne vom bucura de toată libertatea — de toată libertatea de-a vorbi ungurește. Ce ceas fericit! — Munții aceștia n'au zămislit până astăzi decât aur curat și sânge necorât. Cum se face că în dumneata sângele se 'nsoară cu toate păcatele, domnule Dragoș? Cum se face că sângele dumitale se bucură de orice haină de 'mprumut? Când Koșut a spus că în Ungaria Mare vor vorbi ungurește și pietrele — s'a stârnit un murmur între popoare. — Numai poporul pietrelor n'a protestat. Numai pietrelor le e totuna ce limbă vorbesc, pietrelor și lui Dragoș! Pietrelor li se țartă, fiindcă sunt mute din fire. Cum rămâne însă cu dumneata?

DRAGOȘ

Eu nu mă ascund. Sunt împotriva dumitale, dar fără cursă. Domnule lancu, ceva s'a așezat deacurmezișul în sufletul dumitale nobil, că nu mai înțelegi nici chiemările, nici poruncile vreii! Deschide ferestrele, domnule lancu!

IANCU

Pe mine nu mă tulbură, nu mă scot din tâțâni și nu mă amețesc vorbele mari culese fără judecată din patru zări. Eu cunosc năcazurile, cari se îmbulzesc peste noi, aici — pe acest petic de lume.

DRAGOȘ

Atunci dece te dai cu împărăția și cu reacțiunea ?

IANCU

Cred în *noua* împărăție !

DRAGOȘ

Noua împărăție ! Iată o vorbă negreșit și mai mare decât toate vorbele pentru cari eu mă ostesc, câteodată biruitor, câteodată zadarnic. Noua împărăție, spre care v'ați întors fața, nu-i aceea, despre care în rugăciunea noastră de toate zilele, zicem : Vie Doamne 'mpărăția ta ! Împăratul o să te înșele, fără ca cineva să-l poată măcar osândi. Te îmbărbătează cu toate făgăduielile, până are nevoie de dumneata. Pe urmă tace. Și pe urmă — uită ! Uită, nu fiindcă ar fi uităreț, ci fiindcă așa e slujba lui. Ticăloasă slujbă, domnule Iancu. Adu-ți numai aminte. De unul singur s'a pomenit ca de-o lumină între 'mpărați, dar nici pe acela nu l-a ținut în plecioare omenia, nici acela n'a fost destul de cinstit și destul de deprins cu cuvântul dat, ca să nu înșele pe Horia al nostru ! L-a îndemnat împăratul la răscoală, pe Horia, împotriva domnilor pământului, pe urmă l-a dat fedeleș să fie tras pe roată. Când vântul dă în vreascuri și în cetina brazilor, moșii mai zic și astăzi : troznesc oasele lui Horia ! Ia aminte Avram Iancu, umbra lui Horia — stă frântă între noi și-ascultă. Dacă ar avea trup — ar vorbi !

IANCU

tace, apoi vădit tulburat

Nu, nu ! Am luptat și lupt. Am crezut și cred. Împăratul e împăratul ! Împăratul nu va uita ! Nu

va uita, fiindcă nimenea nu-și vrea sieși rău. Dacă împăratul ar uita — El ar înceta prin aceasta chiar de a mai fi împăratul!

DRAGOȘ

Domnule lancu, te vei găsi odată în fața acelei cumplite virtuți împărătești. Te acuz că prăpădești sângele rumânesc pentru o poartă închisă! Și-ți spun: aceasta nu se poate! Acum când ceasul nou bate în lume, cu clopotele libertății, aceasta nu se mai poate! Voi sunteți lunatici împărăției și robiți somnului! Am venit să vă desmeticesc! Domnule lancu, vreau să vorbesc — moșilor!

IANCU

Suntem în fața unei table de joc sau în ajunul unei lupte? Să-mi slăbesc pozițiile numai ca să culeg laudele vrășmașului? Îmi ceri cam mult, domnule Dragoș! Aici nu petrecem de inimă rea ca la cârciumă, ci stăm cu inima strânsă în pragul încercării. Întrăm în ea cu puterile pe cari ni le-au hărăzit soarta și împrejurările!

se gândește, ia pentru o clipă fluerul din brâu, și-și exprimă nehotărîrea în câteva tonuri de fluier

DRAGOȘ

Fluierul acesta l-au auzit destul moșii, dă-mi voie să le cânt și eu odată din fluierul lui Koșut!

IANCU

nu răspunde

DRAGOȘ

Domnule Iancu, de ce nu răspunzi? E poporul cu dumneata sau nu? Dacă e cu dumneata, de ce te temi?

IANCU

Trebue să recunosc că ești foarte întreprinzător. Abia plecat dela Koșut, ai și sosit aici. Abia sosit, ai și hotărât. Drei așa dar să miști clopotele și inimile împotriva mea? Pe drumul acesta trebue să fii cu oarecare băgare de seamă. E cam primejdios.

DRAGOȘ

Am cugetul curat.

IANCU

Domnule Dragoș te întreb încăodată: Suntem în armistițiu sau nu suntem? Ai cuvântul lui Koșut?

DRAGOȘ

Înțeleg să fiu bănuir că vreau să fac pe calul troian în cetate, dar nu mă vei crede așa de bicisnic și de negândit să vreau să fac pe măgarul troian în cetate! Fac eu așa tristă figură? Nu sunt în mâinile voastre?

IANCU

Domnule Dragoș, sunt gata să fac ce nu se cade, și ce n'ar face nictun alt căpitan. Îți dau prilejul să vorbești împotriva mea, norodului.

iese în ușă

Ioane!

AJUTORUL

întrând

Trăiți domnule prefect!

IANCU

Doi cai!

AJUTORUL

Sunt zece în curte!

IANCU

Bun

Ajutorul iese, intră popa Păcală.

Scena IV

Iancu, Dragoș, Popa Păcală

POPA PĂCALĂ

Tată Iancule, n'am văzut pe nici un Dragoș. Poate s'a răzgândit și nu mai vine. Sau poate văzându-mă s'a 'ntors de teamă să nu-i fiu de nenoroc — — — Mă întreb însă dacă voia cu adevărat să vie, că n'o fi el cu mintea de totului tot luată de vâlve ori de rusalii — —

DRAGOȘ

Părinte, mă cheamă Ion Dragoș.

POPA PĂCALĂ

Și nu ți-e neplăcut că te cheamă Ion Dragoș? Mie mi-ar fi foarte neplăcut să mă cheme Ion Dragoș!

IANCU

Domnul Dragoș va vorbi astăzi poporului. După amiazi e mare adunare la Câmpeni.

DRAGOȘ

Îți mulțumesc domnule lancu. Ne despart drumurile, dar îmi scot pălăria până la pământ în fața cavalerului!

către Popa Păcală

Unde ai învățat teologia Părinte? Patru semestre în codru și două la diavoli? Eu știu că popilor nu li se cuvine să pună mâna pe armă!

POPA PĂCALĂ

Asta a fost cândva, acu s'au pornit alte canoane. Acu suflă vântul din patru părți, și ni s'a ales vlădică nou, care se cheamă Avram lancu. Vlădică al plaiurilor și gorunilor.

DRAGOȘ

către lancu

Voiu arăta norodului cari sunt vrerile lui Koșut, capul statului și al patriei noastre. Nu se poate ca rumânii să nu se bucure că s'a ivit un om pe pământ, un om care să ne scoată pe toți din tenebre!

POPA PĂCALĂ

se întoarce cu fața către perete

IANCU

Dece te'ntorci părinte?

POPA PĂCALĂ

Când este un mort în casă, se'ntorc oglinzile cu fața către perete. Așa-i obiceiul.

DRAGOȘ

Nu se poate ca rumânii să nu înțeleagă că nu este nici o pricină de luptă împotriva ungu-

rilor, frații noștri megieși de totdeauna. Nu sunt eu rumân? Și n'am ajuns cu toate acestea deputat în dieta dela Peșta? M'a împiedicat oare graiul și chipul s'ajung ce-am ajuns? *către Iancu*
Nu mă îndoesc că și dumneata vei purta încurând, cu aceeași mândrie acelaș titlu în acelaș parlament al libertății. Deodată cu titlul, ți se acordă și dreptul la o stemă familiară!

IANCU

Eu — în parlament la Peșta? — Niciodată!!
— Cât privește stemele — noi moșii avem toți una singură: ciubărul pe câmp verde. Și ciubărul e destul de larg ca să 'ncapă căpățânile tuturor rătăciților din țara democrației cu steme! — — —
Mergem domnule Dragoș? O luăm peste muchi. În două ceasuri suntem acolo.

către Popa Păcală

Părinte, spune te rog locotenentului Gratze, c'am plecat cu domnul Dragoș la Câmpeni, la tocmă de oameni. Spre scăpătatul soarelui mă întorc. Să-și potolească pușcașii. Câtă vreme domnul Dragoș e între noi, avem armistițiu. Să ne bucurăm, că nu știm ce aduce celălalt ceas.

POPA PĂCALĂ

întoarce numai puțin capul

Să ne bucurăm tată Iancule.

Iancu și Dragoș pleacă.

CORTINA.

==

Tabloul II

Casă la Câmpeni. Odaie simplă, și alături — despărțit de zid — un pridvor înalt cu colonne de lemn. În fața pridvorului norod adunat; se văd numai capetele, peste un gard. Ușă între odaie și pridvor. În odaie Iancu și Gratze ascultă, prin ușa întredeschisă, la Dragoș, care din pridvor vorbește norodului. După amiază de vară.

Scena I

Dragoș, Iancu, Gratze, norod.

DRAGOȘ

vorbește poporului, își șterge fruntea de sudoare

Buciumeni! Eu v'am vorbit. Nu știu pentru cine vă veți hotări! Dar atâta știu: stau în fața voastră ca un rumân cu inima curată!

bea apă dintr'un pahar

IANCU

Iar își laudă găvanul intimei! Curat și luminat — ca argintul strecurat!

GRATZE

Pe semne prin partea ceea îl îneacă golul. Mă aștept în fiecare clipă să văd sărind un moș, să-i smulgă masca de pe obraz, să-i răcorească puțin oratoria!

DRAGOȘ

Iubit popor, eu m'am ridicat din prostime.
Fiu de țăran sunt și eu, fiu de rumân, iar astăzi
deputat la Peșta.

UNUL

din norod

Plodul lui Koșut!

DRAGOȘ

Minciuni și svonuri, svonuri și minciuni umblă
multe printre voi despre acel Koșut Laios, dar
cine-l elatină? Mintea lui strălucește ca o lumină
în veac. Că el s'ar lăcomi zice-se, la sărăcia
noastră. Că el vrea vezi Doamne, nimicirea no-
astră, și să ne strivească sub pînteni! Vedeți
D voastră, e nespus de ușor să scornești ocări
chiar și pe seama stelelor, dar eu vin dela Koșut,
cu care nu odată am stat la un ulcior de tokai,
și pe care nu-l știu numai din auzite. El m'a făcut
deputat la Peșta, căci așa înțelege el să facă
dreptate pentru toți, și să ridice pe cei de jos.
Iubit popor, eu cred că în limba îngerilor Koșut
înseamnă libertate! Koșut e mântuirea noastră.
Să strigăm eu toți: trăiască Koșut!

*Strigătul răsună în gol. Tăcere. Dar Dragoș nu-și pierde
cumpătul!*

Moși și Buciumeni! Împăratul vă e nădejdea?
Dar împăratul nici măcar nu-i om născut din
muliere, ci om făcut! Făcut din cârpe și cu ro-
țițe de ceasornic pe dinăuntru, ca să se miște
și să vorbească ca păpușile dela panoramă! Îm-
păratul făgăduiește la năcaz și uită când e la
bine, fiindcă așa e el făcut — să făgăduiască și
să uite. Altceva nici nu are de lucru!

UNUL

din norod

Bajocura aiasta n'o suferim!

NORODUL

Trăiască împăratul!

DRAGOȘ

Voi sunteți așa cum sunteți. Oameni de suflet, chiar și atunci când sunteți în rătăcire. — Oameni buni, oameni de suflet — și nici nu s'ar putea altfel! Păcatul e numai că prea vă încredeți orbește în căpeteniile ridicate de valul întâmplărilor! Că aceia vă tot suflă la ureche nădejdi fără temei. Ei sunt nemernicii, cei cari vă tot poartă cu povești despre noua împărăție și minunile ei!

bea apă

IANCU

liniștit către Grătze

Cred că se schimbă vremea. Mă cam doare fluterul piciorului. Aseară a fost lună gulerată!

DRAGOȘ

Sunt trimis dela Buda să vă aduc vestea cea mai bună. O veste de aur pentru toată suflarea de față.

UNUL

Ne așteaptă raiul unguresc pe pământ și-o să fie cu mare tămbălău. Poștim domnilor, intrați! Cu sârg, să nu rămâneți pe dinafară, că se 'nchid porțile!

DRAGOȘ

Vă veți bucura de-acu de-aceleași drepturi
ca și groșii!

UNUL

De-acu copiii noștri o să-și sufle prea cu-
ratul nas numai în năframă!

ALTUL

C'a fi bine așa! Că până acu am fost egali
cu groșii numai unde ne înfățișam în pielea goală,
la recrutare și în fața lui Dumnezeu!

DRAGOȘ

S'au purces alte vremuri!

UNUL

Numai de n'ar trebui să ne schimbăm și
legea și limba, cum își schimbă groșii cămășile!

DRAGOȘ

Nerozie și suon ticălos! Limba? Cine să
ne-o ia? Iar dacă ar fi să ne-o ia — să stăm
drepti și să judecăm tot așa — din parte-mi nu
pricep ce-am pierde! Oameni buni, sunteți voi
creștini?

NORODUL

Suntem! Rumâni și creștini!

DRAGOȘ

Atunci să ne 'nțelegem o leacă. Dacă sun-
teți creștini, trebuie să vă și purtați precum cre-
știnii, nu se cade numai s'o spuneți așa din lene
și din învăț. E prea adevărat că dela popii vo-

ștri nu prea aveți multe de prins! Că ei s'au păgânit deabinelea! Altfel n'ar pune mâna pe armă. Popii voștri și-ascut coasele de muchea bisericii! Cum v'ar mai putea sluji drept pildă? — Moți și rumâni, îmi spuserăți că sunteți creștini, vă aduceți atunci de bună seamă aminte și de întâmplarea că Dumnezeu a încureat limbile în Babilon — ca pedeapsă și blestem pentru trufia omenească! Nu înseamnă oare întâmplarea aceea — că limba adevărată a fost uitată? Limba adevărată nimenea n'o mai știe, iar toate limbile vorbite astăzi de noroade sunt din blestem! Așa fiind și dacă toate limbile sunt din blestem, nu e totuna ce limbă vorbești? Nerod lucru și prea păcătos să-ți faci fală și trufie din ceeace e blestemul lui Dumnezeu! Creștinilor adevărați le e totuna ce limbă vorbesc, câtă vreme sfânta limbă dela începutul începuturilor și așa a fost uitată lângă turnul de veșnică spaimă și pomenire!

UNUL

*se călără pe parmalăcul pridvorului, se ține câteva clipe
chiar în fața lui Dragoș, se sgâlește ca un drac*

Te ai strâmbat la noi — uite așa — hâ! — Dragoș, zis Inimă Putredă, te-ai îndurat mă rog să vii între noi să ne înveți învățătura despre blestemul graiului! Învățătura e înaltă ca turnul despre care te-ai rostit. Cum s'o ajungem și s'o pricepem? Dăscălițe ți-au fost târfele dela Buda!

Norodul râde.

ALTUL

Fie blestem limba noastră, noi ne închinăm blestemului! Sunt în lume și blesteme sfinte! Nu

e sfântă munca și truda în sudoarea feții, nu e sfânt chinul facerii la mume?! Și toate astea nu sunt oare din blestem?!

UNUL

Sfântă e limba, sfântă e limba, sfântă!

NORODUL

Trăiască împăratul! Trăiască lanca!

DRAGOȘ

Voi sunteți Buciumeni tari de urechi și încăpăținați. Vă merge vestea din vremi. Mă duc să vorbesc dincolo, pe cealaltă tribună, Albăce-
nilor. Aceia sunt mai înțelegători și s'or îndupleca!

se opintește încă odată

Buciumeni, pentru cea din urmă oară: depuneți armele și dobândiți în schimb tot ce inima dorește!

UNUL

Ieftin e raiul unguresc! O să dea grâul pe câmp, cu spicul cât urabia, cu paiul cât trestia!

ALTUL

Raiul lui Koșut! Cine-l cumpără? Cel mai ieftin raiu!

*Dragoș a coborât pe treptele din fund, în mulțime, dispare
s'aud glasuri:*

Loc, loc! Să treacă isonarul lui Koșut, domnul deputat de Peșta!

UNUL

Iși laudă marfa ea jidovul la iarmaroc.

*Râsete în norod. Norodul se împrăștie vorbind, apoi nu se
mai vede.*

Scena II

Iancu, Gratze.

IANCU

Simpatie om Dragoș, Păcat numai că nu prinde, fiind cam spân și rujan.

GRATZE

Necuratul, dac'ar avea chipul lui Dragoș, aș zice că e aproape mai frumos decât mă așteptam!

IANCU

l-am dat prilejul să se pătrunză de credința moșilor și moșilor prilejul să vază un popândău denaturat. A fost cu câștig și deoparte și de alta! *S'aude ca un murmur vag glasul lui Dragoș, care vorbește de pe altă tribună invizibilă*

Mai sunt vreo cinci tribune. Cuvântul său e molipsitor nevoie mare. Dacă-și va înmulți cu cinci izbânda, naiba va pleca tot numai cu sine însuși în brațe! Ha! Mare vrăjitor. A muls lapte din inima carului.

Erji apare cu capul în fereastra din stânga.

Scena III

Iancu, Gratze, Erji.

ERJI

Domnule Iancu, Măria-Ta!

IANCU

Erji? Ce vânt te-aduse? Nu poți pe ușă! — ca oamenii?

ERJI

Dumneata ieși pe ferestrele fetelor, dece n'aș putea și eu, să intru tot pe fereastră? Pe din față mă văd oamenii.

IANCU

o ajută

Imi întorci vizita, Bôji? M'așteptam să fii mai dreaptă la cântar, să mi-o întorci noaptea!

Erji sare înăuntru

Sau vrei să-ți plătesc vinu'?

ERJI

Iac' am venit.

IANCU

Mă bucur Erji.

ERJI

Da' acu Măria Ta, domnule lancu, mi-e cam rușine să ridie capu'!

IANCU

Rușine? Dece?

ERJI

arată spre Gralze

Cine e domnu'?

IANCU

Un prieten. Nu trebuie să te sfiești. — Uite domnule locotenent: Erji! — Ar putea să fie piersecă, din greșală a fost botezată Erji.

ERJI

Dela Abrud.

GRATZE

dă din cap surâzând

Trebue să te 'mpaci că stau aici, Erji, n'am pe unde să ies —

ERJI

Că nu mi-e de asta —

IANCU

Vin la noi din cealaltă tabără și alte chipuri. Ți-a răscumpărat pe al lui Dragoș. — Dar ce e Erji? Dece așa mohorel, mohorel? Ți-au scos cârciuma la licitație? Sau ești mahnită fiindcă — — A, înțeleg — — zi tot fată mare?

ERJI

Acu mă pot și jura că nu mai sunt!

IANCU

Jură Erji!

ERJI

M'am măritat!

IANCU

Uăd. Te-ai mai împlinit puțin în șolduri.

ERJI

se pipăe

Nu știu — poate. Da' nu-i din pricina ceea. Asta vine cu vremea.

IANCU

Numai luna se rotunjește — așa de tot fără pricină, Erji. La fete e totdeauna din oarecare pricină.

o prinde de hârbie

Euă și măr, într'o singură persoană! — Va să zică te-ai măritat — — — Știi că-mi pare rău? — Cu cine?

ERJI

Cu moartea!

IANCU

Nu stârnești de loc îngrijorare cu bujorii tăi. Dar asta-i cu tăle, cu cine spuseși?

ERJI

Cu moartea Măriei Tale — să fie cu iertare!

IANCU

S'ar face atunci că eu rămân neînsurat, și nu mai mor niciodată!

ERJI

Nu Măria Ta, dumneata nu! Dar de m'or prinde ungurii — s'a sfârșit — mor eu!

IANCU

Care va să zică te-ai stricat cu rubedeniile. Și de ce anume?

ERJI

Mi-e rușine să ridic capu'.

IANCU

Fericit bărbatul pe care-l vei plăcea, Erji. Tânără ești, harnică ești, de ocară lumii încă nu te-ai făcut și nici ciupită de vărsat nu ești. Nu știu de ce ți-ar fi rușine să ridici capu'! Dacă vrei, îți țin și oglinda!

ERJI

Măria Ta vin ungurii!

IANCU

Iresare, dar se stăpânește

A, da. Și dintr'acolo vine că ți-e rușine?

ERJI

Dintr'acolo. Că e cu vicleșug și nu se cade să spui: e pace! — ca să ataci pela spate. Hatvani a cuprins Abrudul. Să fi tot fost ceasul unu când mi-a intrat în ogradă roata de călărași, cu roiul de muște spurcate după el —

GRATZE

sare

Nu minți Erji?

ERJI

Dumneata sări cu vorba — și eu vă 'ntreb ce vorbă-i asta?

GRATZE

Prin roiul de muște văd pe Dragoș. Ne-a tras neîmplinitul în cursă. Hatvani a pătruns, cu trupele până 'n piața Abrudului, cu caii până'n biserici, și cu nerușinarea și mai departe, iar noi stăm aici să ascultăm cum ne catihetizează Dragoș!

IANCU

Apăsat și stăpânit către Gralze

Stai locului!

prinde pe Erji de bărbie

Erji, tu ești fată cumsecade, și întrucât se poate spune despre o fată — o fată cu mintea întreagă! Gândește-te bine și cântărește-ți vorbele! Nu ți s'a năzărit? Nici n'ai visat? Și nici nu te iei după vorbe aduse de vânt?

ERJI

N'am visat.

IANCU

Dar cum ai putut să treci dincoace de linie?

ERJI

Așa pe furiș, și prin vama cucului.

GRATZE

Painjenul și-a țesut bine rețeaua. — Nu-i timp de pierdut! Să asvârlim poporului vestea!

IANCU

hotărît

Stai locului!

GRATZE

Dragoș măscăriciul înghite cușite și scoate flăcări pe nas, iar oamenii cască gura la el, în loc să se îndemne toți pe creste și măguri!

IANCU

A nu se mișca, zic!

GRATZE

Nu-ți dai seama, lancule?

IANCU

Norodul l-ar sfâșia! Nu o veste, nu un cuvânt, un semn ar ajunge! Dragoș vorbește mulțimei cu încredințarea mea!

GRATZE

N'a fost poftit, ci el a dorit! Și după cum s'arată, totul a fost o cursă!

IANCU

O cursă — da. Dar din partea cui? A lui Dragoș, a lui Koșut? O cursă! O cursă în care în rândul întâiu eu nu trebuia să cad. Nu trebuia să mă 'ndulcesc. De unde știu dacă Dragoș e cu adevărat vinovat? S'a căzuit și el, cum a putut, — a fost poate de bună credință. Să-l las pradă furiei dupăce i-am spus: haide, vorbește!?

GRATZE

Ai mai văzut sofiști de bună credință? Nu, pe Dragoș l-am pătruns în întregime!

IANCU

Eu nu.

GRATZE

Ăsta-l lancul lancu despre care se spune că e mai repede la fapte, decât alții la hotăriri.

IANCU

Erji, să nădăjduim că ai salvat cu vestea ta un trădător trădat! Erji, tu ești fată drăguță, rămâi

aci, că altfel cine știe? — Ungurii n'o să-ți țină oglinda să te vezi cât ești de frumoasă! — Gratze mergi, ia pe Dragoș depe tribună, pleacă, ascunde-! Pe urmă vom vedea!

S'aude un tulnic de alarmă

Tulnicul depe măguri. Tulnicul de alarmă! Nu dorm moșii! Erji auzi? Tu ții la lanceu, dar nici moșii nu sunt robii somnului!

Alt tulnic, pe urmă altele.

UN GLAS

Vin ungurii!

Tipete în mulțime: Vin ungurii! — Norodul apare la pridvor: lanceule! lanceule!

GRATZE

iese

Scena IV

lanceu, Erji, Norod

GLAS

Trădătorul, Dragoș, trădătorul!

urlete, șipete

NORODUL

Vin ungurii.

GLAS

Moarte trădătorului! Moarte! Moarte!

nou val de urlete

LANCEU

iese în pridvor

Buciumeni, grăbiți pe măguri! Inchideți chelle munților — Câmpeni, la deal, pe creste! Să înfrângem încă odată dușmanul.

GLAS

L-au omorît pe Dragoş!

GRATZE

vine spre luncu

A fost prea târziu!

IANCU

Dragoş ? Ucis ?

Norodul din faţă lace

Nu voi l-aşi omorî! Ci Koşut! Ca să ne întindă o cursă, Koşut a trădat pe trădător. Pe semne n'a prea ținut la această pospăială de prietenie!

*Toți cei cari se văd, luncu și Gratze pleacă, dispar.
S'aude tumult, goană, ropot, și tot mai departe strigătul:
vin ungurii!*

Scena V

ERJI

singură în odaie

De câte ori stă să dea norocul peste mine începe resbelul.

CORTINA

Tabloul III.

Vârj de măgură. Stânci. Locul de observație al lui Iancu. Iancu cu carabina în mână se uită când în vale, când spre celelalte măguri. Gratzze urmărește cu ochianul luptele. Trei ajutoare: Ion, Gheorghe și Petre, stau întinși, nemișcați, cu puștile ținută în vale. Se aud vag, dar necurmat, pocnete de pușcă în depărtare, rar câte un tun.

Scena I.

Iancu, Gratzze, trei ajutoare, vestitori.

vestitori vin și se duc

INTÂIUL VESTITOR

vine din stânga

Căpitane, Domnule Prefect, batalionul unguresc vârit cu botul porcesc în Zlatna a luat-o spre miazănoapte și bate spre curmătură!

IANCU

Nu e bună vestea, dar nici cea mai rea nu e.

ALT VESTITOR

vine din dreapta

Domnule Iancu. Au ajuns la vadul Arieșului călărașii lui Hatvani Față-lată!

IANCU

Și nu s'a umflat părâul lui Sfarmăpiatră — după poruncă?

VESTITORUL

S'a umflat Măria-Ta par'că ar vrea râul să nască alt râu. Dar l-au trecut. Pe urmă l-au trecut înapoi. Și-acu stau ungurii la cumpănă: să-l mai treacă odată, să nu-l mai treacă —

IANCU

S'au speriat neastâmpărații pustei? De cățelul pământului? Sau de lătratul apelor? Alte vești?

VESTITORUL

Ciocănitorele numără zilele decând luptăm, și se mută dincolo de Mureș.

IANCU

Înțeleg. Sunteți osteniți.

AL TREILEA VESTITOR

vine de după stânci

Măria Ta, pe ungurii porniți spre Roșia i-am tăiat în două e'o jumătate de munte. S'a zăpăcit cumplit râma tăiată, și se mira fiecare parte unde-a rămas jumătatea cealaltă!

IANCU

către vestitori

Lanțul trebuie sfărmat! Acu lovitură după lovitură, repezi și scurte, din stânga și din dreapta, pe cât se poate din laturi și pe neașteptate! Deseară aprindem ruguri pe măguri, să rămână de pomină săptămânile de foc!

AL TREILEA VESTITOR

Măria Ta, de voi cădea când trec — să mi se puie — se îneacă

IANCU

Ce e ?

AL TREILEA

Mă arde gâttelejul Măria Ta. C'am trecut prin prisaca iadului. Mi s'a oprit un plumb subt coaste. Să mi se puie — Măria Ta — sicriul pe-un taur — întins și legat — între coarne —

slăbește din genunchi

să intru — așa — Măria Ta, în progadie. — — Moartea s'a făcut harnică de tot —

cade

IANCU

Da, s'a făcut harnică slujnica asta nemernică! Slujnica vieții. E o jale. E o jale. Și nu-i timp de jale!

Acopere mortul cu o manta

Ceilalți doi vestitori pleacă

Scena II

Iancu, Gratze, cele trei ajutoare

GRATZE

se apropie de Iancu

Domnule Iancu —

IANCU

se uită lung unul la altul

De câte nopți nu mai dormim ?

GRATZE

Care dintre noi va mai scăpa cu zile? Aprigă mișcare pe cealaltă coamă. Viermuesc în vale honvezii și husarii. Par'că s'a aprins în ei fierea pământului.

IANCU

lovește cu patul carabinei în pământ

Alte vești mai bune nu vin? — Până deseară s'alege, într'un fel sau altul. Pe urmă avem răgaz de odihnă, o noapte — dacă e bine, o veșnicie — dacă e rău!

GRATZE

Oboseala e așa de mare că cere răscum-părare lungă. Ne uităm cu jind la veșnicie.

IANCU

Sus capul: Să vezi că-i răzbim, și la noapte mi-i spune că n'ai chef de dormit!

se uită cu ochianul

Uite, îi vezi? Colo subț pădure, în runcul de vale, se ivesc fără grijă — dumnealor. Acolo intrăm în ei și le dăm lovitura. Acolo în pădure, ascunși în scoarța gorunilor, stă la pândă popa Groza cu voinicii lui!

către întâiul ajutor

Măi loane, tu știi cine-i Muma rumânilor?

AJUTORUL

se ridică, vine în fața lui Iancu

Muma pădurii Măria Ta!

IANCU

Muma pădurii, loane! Sfânta cu sbârcituri și cu noduri ca salcia bătrână. Să nu mai injuri niciodată de Muma pădurii, că-i iei numele în deșert — ai înțeles loane? Că dela Muma pădurii, paznica lemnului, sfânta ciuberelor, norocul moșilor, dela ea avem noi tot ce avem: eu

fluerul, voi cetina și frunza verde, iar noi împreună — toate biruințele! Așa loane, și acu în numele sfintei, fă șapte sărituri până'n pădurea dealături, unde-i vedea pe popa Groza. Spune-i că Hatvani se încearcă la cheia lui! Să dea popa năvală asupra ungurului, și când s'a zăpăci ungurul ca un berbec lovit între coarne cu dosul săcurii, să-i mai dea una cu toată puterea!

AJUTORUL

Intrăm în ei Măria Ta. Să râdă de ei toate pupezele din câmpie — *vrea să injure, își astupă gura* Muma pădurii! — Îi facem chisăliță!

GRATZE

Și-i dregem cu smântână.

IANCU

Să se întindă miazma lor până unde s'a zămislit ura împotriva noastră!

Ajutorul Ion pleacă sărind; de după stânci apare un moț cu doi soli unguri, cu stegulețe albe în vârful baionelelor.

Scena III

Iancu, Gratze, cele două ajutoare, Moțul, doi soli unguri

MOTUL

Măria Ta, ungurași aiștea au răsbit cu steag alb până în rândurile noastre, dinspre miazăzi. Solie dela Hatvani.

IANCU

Ascult!

INTÂIUL SOL

Domnule lancu, generalul Hatvani învingător
pretutindeni —

IANCU

De un an și mai bine tot de „învingători
pretutindeni“ aud. Precum vedeți însă lancu tot
mai trăiește! Ficiori, eu nu sunt Koșut, lumina
cerului pe pământ! Dacă lui Hatvani îi dă mâna,
să vă trimeată cu vestea această îmbucurătoare
la Koșut, nu la lancu! Ați greșit poteca!

AL DOILEA SOL

Generalul Hatvani vă dă prilejul cel mai
depe urmă pentru o pace cinstită!

IANCU

Mă ia Hatvani cu binele! Și dracu s'a pre-
făcut odată într'o biserică, pentruca să nu fie
trăznit! Coboriți vă rog steagurile albe! Albul e
pentru Hatvani culoare cu vicleșug. După sem-
nele albe el vrea să iscodească unde mă găsesc.
Spuneți-i că am învățat ceva acu trei zile dela
Dragoș.

le smulge steagurile albe și le aruncă în noroiu

Oricât de ușuratici am fi, nu cădem a doua
oară în cursă!

INTÂIUL SOL

Hatvani vă propune o pace pentru nimenea
rușinoasă!

IANCU

Iar condițiile, încăodată și încăodată, să de-
punem armele — nu-i așa?

AL DOILEA SOL

Numai atât cere generalul Hatvani.

IANCU

Hatvani e foarte generos. Cum? Numai atât? Dacă nu mă înșel atâta cerea și prin Dragoș, înainte de încercarea puterilor.

INTÂIUL SOL

Domnule Iancu, să ne dați pe Dragoș!

IANCU

A-ha, asta-i a doua condiție —

INTÂIUL SOL

A doua!

IANCU

Ați venit să oferiți pace, sau ați venit numai să-l luați pe Dragoș?

INTÂIUL SOL

Dacă nu vopși pacea, dați-ne cel puțin pe Dragoș!

IANCU

Cât de grijuliu se făcu dintr'odată generalul Față-lată. Aș avea aproape poftă să înroșesc în locul lui. Băieși, avem mărturie că Dragoș ne-a fost oaspe în vreme de armistițiu — și că s'a întors înainte de a se încheia armistițiul. Ne miră mult, foarte mult, că încă n'a ajuns în tabăra Dvoastră. Sau pe Hatvani îl trudesce oarecari muștrări de cuget? Vedeți, ne e foarte greu să ajungem cu ochii în toate văile, dar dacă s'ar fi

întâmplat ca Dragoș să nu fi găsit încă drumul
înapoi, ne vom îngriji noi să i-l arătăm. Poate-a
rătăcit puțințel și prinde păstravi în ape tulburi,
pe celălalt tărâm. Știți, avem și noi păstravi aici,
în Munții Apuseni, dar sunt cam pătați cu sânge.
Când plecați, vă dau câțiva în urzici, să-i duceți
plocon lui Koșut. Păstravi dela lăncu, domnule
Koșut! Pătați cu sângele lui Dragoș, dar nu din
vina lui lăncu!

cei doi soli se descoperă

Vă dau vote să vă acoperiți iarăși!

SOLII

se uită nedumeriți unul la altul, s'acoperă.

*Împușcăturile se înțeleg dintr'odată, în vale s'aude sun
prelung de luptă*

IANCU

Auziți? Țsta-i popa Groza!

INTÂIUL SOL

Nu! Țștia-s ungurii, cari dau asaltul!

AL DOILEA SOL

Koșut îngenunchiază acum pe pustă!

INTÂIUL SOL

Măne va îngenunchia pe pământul lărgit al
țării!

IANCU

Asta e. Pe pământul lărgit, că niciodată pă-
mântul, ce-l aveți, nu vă e destul. Doiți tot mai
mult! Tot mai mult!!

AL DOILEA SOL

Domnule lancu — noi murim pentru un gând.

IANCU

Gând de pustă — fără hotar! Gândul nu vă este casă. Noi murim pentru casă! Eu îngenunchiez de un an aici, lângă Arieș sub furtună!

un lun s'aude

Tunul de pe Măgura moșului!

AL DOILEA SOL

Tunul de lângă pod, îl cunosc după tuse!

IANCU

lureșul moșilor!

INTÂIUL SOL

Pușcașii lui Hatvani!

GRATZE

se uită cu ochianul printre stânci în vale

Popa Groza îi pipăie la coaste!

IANCU

*ridică din noroiu cele două stegulețe, se duce la întâiul sol,
îi ea baioneta, îi dă stegulețul*

Intr'acolo, spre mieznoapte, duce drumul la Câmpeni. În piața dela Câmpeni găsești capul lui Dragoș. Invelește-l în cârpa asta!!

Se duce la al doilea sol, îi ia baioneta, îi dă stegulețul alb

Colo în vale, spre miazăzi, va cădea norocul generalului Hatvani. Invelește-i norocul în cârpa asta. Duceți împreună lui Koșut capul lui Dragoș și norocul lui Hatvani și spuneți-i că lancu

e născut sub zodia gemenilor. Ditejiei lancu îi pune în față de două ori vitejia, fiecărui omor de două ori omorul, iar pusteii sălbatice îi opunem fapta și cântecul sângelui!

INTÂIUL SOL

pornește ca un lunatic spre miazănoapte

AL DOILEA SOL

pleacă spre miazăzi, urmat de moș

Nu, nu, niciodată!

De acum svonul din vale crește în valuri

Scena IV

lancu, Gratze, cele două ajutoare

IANCU

ascultă, urmărește lupta după svonuri și detunături

GRATZE

se 'ntinde pe stâncă, se uilă cu ochianul

Popa Groza cu cleștele de rădașcă! Acu-i sdrobim! Acu-i măcinăm! Nu mai scapă niciunul! *din tumultul din vale par'că se deslușește strigătul: Împăratul! Împăratul! lancu! lancu!*

IANCU

vreă să se uile prin ochian

Ha, un glonte mi-a sfărâmat ochianul!

s'apropie de Gratze

Biruire încă odată prin noi împăratul? — —
Dă-mi ochianul!

GRATZE

nemișcat

IANCU

N'auzi Gratze ?

GRATZE

nu se 'ntoarce, pare a se uita prin ochian

IANCU

s'apleacă, l-atinge, Gratze nu mai mișcă

Gratze!!

îl scutură

Mort ?

se 'ntoarce spre cele două ajutoare, Petre și Gheorghe, cari tot timpul au stat întinși cu puștile țină spre vale gata de tragere

Petre, — Gheorghe ! Gratze i lovit în frunte —
cele două ajutoare nu mișcă

Gheorghe și tu ? Mort ?

trece dela unul la celălalt, i-atinge

Petre și tu — mort ? — Se uită morții prin ochiane ? Stau morții gata de tragere ?

în vale se face puțină liniște, apoi chiote

Ascultă Gratze, încă un iureș în vale ! Incă unul ! Gratze strigă și tu, strigă și tu ! — — Să se uște de vânt celce a poftit vânt ! Să piară de foc celce s'a dedat focului ! Să se prăbușească de fier celce slujește fierului ! Gratze, săptămâni de foc veniră peste noi, dar nu pe noi ne ceartă clopotele !

spre Gheorghe

Gheorghe, nu noi am dorit să se 'ntunece cerul și să se frământă noroadale. Nu noi am dorit să cadă la pământ făptura omului, nici să muște muntele de durere ! Nu noi am dorit să plutească morții pe râuri ! Nu noi am dorit !

spre Petre

Petre, săraci noi n'am râvnit la belșugul
celuilalt. Flămânzi noi n'am râvnit la pânea aproa-
pelui! Noi ne apărăm numai ograda și sufletul
și graiul și oasele și vecernia și utrenia și pe
muma pământului!

ascultă tulburat

Încă un pocnet! Încă unul și încă unul! Te
sărut Gratze, cu gura și cu inima. Pe frunte și
pe mâni. Gheorghe unde ești? Petre unde-ai
rămas? Deschide Doamne noua împărăție, cu-
rată ca floarea dimineții, nepieritoare ca sămânța
vieții!

face un pas, din vale se aud chiote de biruință

Află tată, acolo unde ești, în Vidra de sus
că ne-am sporit sufletul c'o nouă biruință!

CORTINA.

=====

FAZA III

Tabloul I.

Trei ani mai târziu. În Didra de sus. Casa părintească a lui Iancu. O odaie. La masă Iancu, îmbătrânit prea de vreme, slăbit și ars de-un foc lăuntric; în fața lui, Tata lui Iancu — un moș.

Scena I

Iancu, Tata lui Iancu.

IANCU

Trebue să mai încere și asta. Să vindem ce mai avem, să vindem casa!

TATA

Degeaba dragu' tatii. Cine a eules foloasele? Și cine ponoasele? Știi — — umbla într'o zi, mai ieri-alaltăieri, norocul pe uliță. Căuta numărul unei case. I-am zis: poftim Măria-ta, intră! — Și-atunci s'a spart ea o bășică de săpun. Ăla era norocu' nostru!

IANCU

Nu tată, nu pot să fiu înșelat. Că dacă'aș fi, ce rost a avut totul? Învinge pe pământ zodia dobitocului din coteț? Se ridică, tată, morții împotriva mea — și eu am luptat cu ungurii și i-am zdrobit, dar cu morții cine să lupte?! Împăratul întârzie, nu se poate să mă înșele. În ce lume strâmbă, scrintită și scâlciată trăim, dacă împăratul înșeală?

TATA

Dac'aş găsi numai cea mai mică sămânţă de nădejde, aş zice: treacă meargă. Unde s'au dus atâtea —

IANCU

Să vindem casa, tată. Dacă nu încere şi asta mi se pare că m'aş îneca la mal. Că eu ştiu — că suntem aproape de mal.

TATA

Aşa ai crezut totdeauna şi pentru aiest mal ți-ai jertfit tinereţea şi sufletul. Prin cine a biruit împăratul pe unguri? Prin tine! Aiasta rămâne. Aiasta nu se poate tăgădui. Chiar dacă împăratul face amu, chiar dacă ne-a dat uitării. Aiasta stă că prin tine, băiatul dela Vidra, împăratul şi-a mântuit tronul. Făgăduieli am dobândit cu mare belşug, aşteptăm de trei ani împlinirea. Dar par'că n'am fi fost niciodată. Cu ungurii s'a împăcat şi i-a aşezat în drepturile lor cele nouă. Dar noi par'că n'am fi. Mai rău: împăratul vrea să fie lăsat în pace şi, fără să clipească măcar, ne-a aruncat, oase de ros, vrăşmaşilor lui de ieri.

IANCU

Tată, sună clopotele în tot Ardealul că trece împăratul. E rău sfătuit de netrebnicii din preajma lui. Când a vedea, va înţelege. Nu trebuie decât să-l aducem în împrejurarea de a vedea. Prilejul ni se înfăţişează cum numai odată într'o sută de ani. Să facem tot ce numai se poate, să se abată şi prin munţii noştri. Aici va fi spre binele no-

stru, chiar de n'ar fi decât să deschidă odată ochii. Nu se poate să nu vadă, oricât sfetnicii iar tulbura oglinda, suflând-o cu aburi de venin! Povestea amară, pentru care ne-am cheltuit cu totul, e scrisă aici pe stânci și pe măguri. Tată, tu mai creșcut credincios. Tată eu tot mai cred. Eu cred că omul e bun, din grația firei bun și recunoscător, aceasta cu atât mai mult, când omul prin orânduire de sus e și împărat. Voi încerca să vorbesc cu El.

TATA

Mie mi se arată că împăratul știe totul foarte bine, dar nu mișcă fiindcă așa-i cad treburile și așa-i vine bine lui. Cu ochii pieziși de pe pustă s'a împăcat. Noi rumânii suntem spatele, care nu-l doare pe împăratul. După ce-i vorbi cu el, noi tot aiasta rămânem. Că de-un spate, care să nu-l doară, are și el nevoie.

LANCU

Atâta chingă i-a rămas inimei. N'o tăia, tată, n'o tăia! Vreau să vie împăratul în munți. Vreau să fie primit împăratul, la Câmpeni. La fiecare cot de drum să i se pună pe tipsie faptele locului. Să vadă piatra, unde am făcut să se 'mplinească scriptura lui Hoșut. Să vadă unde-a căzut capul unuia pe nume Dragoș Inimă Putredă, să vadă unde Hatvani Față-lată și-a cules steaua vieții din noroiu! Sosit aici, împăratul nu se poate să nu mă primească, că mărturie stau aici și apa și frunza pentru lăncu. Și dacă mă primește, nu se poate să nu mă auză. Că om e

și el. Și cel din urmă om de-ar fi, tot s'ar cutremura de nedreptatea subț care ne svârcolim, fără vaiet și cu dinții strânși.

TATA

Pe tine nu te vindecă nici o desamăgire!
Pe tine nu te vindecă nimic!

IANCU

Tată, eu cred. Eu cred în el. Tată, sunt bolnav de toate faptele. Sunt ca un pom plin și părăsit. Îmi simt brațele obosite de greutatea sfintelor fapte și suferinți. Pentru slava împărăției și pentru dreptatea noastră am înflorit și-am rodit. Ajută-mă tată, s'aducem pe împăratul! Vreau să stau în fața lui — vreau să-mi atingă el crengile, și dacă l'ar bucura, să mă scuture!

TATA

Pentru alaiul, ce s'ar face, să pună toți moșii un pic de umăr — de ce nu? Sărbarea și bucuria nu e numai pentru noi, ci pentru toți.

IANCU

Nu mai pot să aștept dela nimeni — nimic! Fiecare casă un fiu, și mai mulți, mi-a dat. S'a irosit sângele. S'au mistuit sufletele. Iar nădejdea fiecăruia era atunci mare. Astăzi nădejdea, unde nu e stinsă, abia de mai pălpăie. Cum aș mai putea să cer ceva? Nu, nu pot. Vreau să fac totul eu. Vreau să merg. Vreau să merg până la capătul drumului. Trebuie! Trebuie să mă duc până la capăt! Toți sunt la capăt! Numai eu încă nu! Vreau să știu cel puțin, vreau să știu că n'am

lăsat nimic neîncercat. Pe urmă vom vedea — pe urmă pot să mor ca un câne fără așternut, alungat din poartă în poartă!

TATA

Mumă-Ta s'a coborît mai de grabă decât trebuia în mormânt, fiindcă prea s'a ostenit pentru casă. E agonisită cu greu, casa asta, din Vidra. Și amu tu-mi ceri să mă prăpădesc la bătrânețe, în grajdul sau subt pătulul vecinului?

IANCU

Da, știu — Muma — focul ei — prea s'a ostenit — Focul ei îl port și eu — Îl port numai pe alte drumuri. Dac'asa va fi scriptura și legea sângelui nostru, a sângelui nostru ianculesc — să zicem: amin, și așa să fie! Suntem așa cum suntem — soarta cine și-o ocolește? Din părinți și moșt — ne-am mistuit cu toții pentru altceva, după nu știu ce îndemn înscris în făpturile noastre, c'am trăit numai cu picioarele pe pământ, dar cu capul ridicat spre tărle și cu ochii în altă zare! — — Nu, tată, sfârșitul nu poate să fie acesta! Sfârșitul se înalță în lumină, sfârșitul e aproape — nu mai trebuie decât jertfa unui pas, și suntem ajunși în lumină. Lipsește doar o nimica toată, pentruca harul răsplății să cadă în snopi de lumină peste capetele noastre!

TATA

Uită-te la mine, fiule! Să lăsăm să ne judece cei cari au plecat dela noi. Gândește-te o clipă. Mumă-ta în mormânt — ce-ar zice?

IANCU

Muma ?

se uită lung, puțin în jos, până dincolo de perete

Par'e'o văd — sub glie. E încă tot tânără, ca atunci, când a trecut dincolo. De zece ani stă așa nemișcată, cu mâna pe piept, par'că ascultă. N'a văzut niciuna din faptele lancului, dar le știe din totdeauna. Cu trupul ei s'au cuminecat gândacii pământului, numai fața e neatinsă și mâinele. Mumă, cum s'a făcut? Cum s'a făcut că ai aprins în vatră tânără focul așa de mare? Țîșnesc flăcările printre cărămizi — unde ai uitat măsura Mumă? Abia mă mai țin laolaltă! Zi Mumă, cum ai mai zis: cum se strânge sfânta luni la sfânta marți, să se strângă os la os, și gând la gând și carne la carne, și sânge la sânge, să fiu iar cuget întreg, trup adunat — — Văd tată, văd sub glie pe Muma, ca floarea de măceș la obraz! — — Unde să plec? Încotro să mă duc? Nu mai am puterea — mai este un pas — numai un pas — numai un pas mai lipsește — dar n'am puterea — Mumă dă-mi și casa, dacă mi-ai da focul! Dă-mi casa, s'o mistui — că trupul și sângele s'au ars. Ureau să se mistuie totul, să nu mai rămână nimic! Mumă, cum s'a făcut? Cum s'a făcut că ai aprins în vatră tânără foc așa de mare, unde ai uitat măsura Mumă?

TATA

sperial

lancule — întoarce-te, lancule!! — — —
lancule — astăzi unde-i împăratul?

IANCU

se trezește, fresare

Cine? Împăratul? Cine-i împăratul? Nu știu unde-i — — — Astăzi? — — — Da. Poate la Cluj. De acolo coboară pe Mureș.

TATA

Și tu crezi că vine, dacă-l chiemăm?

IANCU

Vine!

TATA

Văd cheile munților —

IANCU

Vine, tată, dacă-l chiemăm, vine!

TATA

Să le arătăm moșilor pe împăratul?

IANCU

Ceasul acesta l'aștept. De trei ani îl tot aștept.

TATA

Unde ai fost adineaori? Doamne Dumnezeu! Păzește-ne Doamne! Bine că te-ai întors. Ia casa. Ia ce găsești. Vinde tot! Ia tot ce vrei! S'a spune cândva: a fost odată ca niciodată, a fost pe vremea când lancu și tat'so au adus în munți pe împăratul!

ii cuprinde capul și se uită la el, depărtându-se puțin

Nu mai văd bine. Cu cât te țin mai departe de ochi, cu atât te țin mai aproape de inimă! —

lancule! Dezi altă dată — îți spuneam — Avrame.
Astăzi nu-ți mai pot zice decât cum îți zice toată
lumea!

sărută cu un sughiț mâna lui lancu

IANCU

Tată!

TATA

Dăd cheile munților și pe 'mpăratul intrând!
Ia și cei trei viței din grajd!

lac amândoi câteva clipe

Nu te întrista — lancule. Nu sunt amărît.
Curge numai așa din ochi apa asta nesănătoasă.

se uită lung la lancu, își șterge lacrima

lancule, amu te-am văzut printr'o lacrimă —
mare ca printr'un ochian — — mare și învingător
ca altădată. Vinde și plugul și icoana.

CORTINA.

==

Tabloul II

O cameră într-o casă la Câmpeni. La masă aghiotantul imperial în aşteptare. Locotenentul Schuler, din armata imperială, şade mai laoparte.

Scena I

Aghiotantul, locotenentul Schuler, apoi un servitor.

SCHULER

Advocatul acesta e un răsvrătit.

AGHIOTANTUL

În ce împrejurări l-ai cunoscut?

SCHULER

În împrejurări cam neplăcute. S'a opus unui ordin al generalului Puchner — mai acu vreo trei ani —

AGHIOTANTUL

A da, ştiu. A avut noroc Avram lancu, c'a reuşit, altfel plătea cu capul. Pentru isprăvile lui ar trebui, vezi Dumneata, aproape să i se dea ordinul Mariei Tereza. S'a împotrivit poruncii de a desarma pe moţi. Evenimentele i-au dat dreptate.

SCHULER

Eu am fost propus, cu alte fapte, pentru ordinul Mariei Tereza şi nu mi s'a acordat! *bagatelizând* Biruinţa lui lancu — a fost o întâmplare.

AGHIOTANTUL

Mi-e destul de penibil că trebuie să recunosc totuși — că soarta împărăției atârna de asemenea întâmplări.

SCHULER

Afrontul de ieri dovedește îndeajuns ce sentimente are față de împărăție —

AGHIOTANTUL

Cele petrecute aseară, te asigur că nu le-am uitat.

SCHULER

Domnule aghiotant, nu e admisibil ca acest individ să ajungă în fața împăratului!

UN SERVITOR

intră, anunță

Domnul avocat Avram lancu!

AGHIOTANTUL

Poftim!

Servitorul iese, lancu intră

Scena II

Aghiotantul, lancu, Schuler.

LANCU

Domnul Aghiotant?

AGHIOTANTUL

nu se ridică

Da, Domnule lancu. Cu ce vă pot servi la această oră neobișnuită?

IANCU

Domnule Aghiotant, aş dori să am sfatul domniei voastre cu privire la o audienţă la Maiestatea Sa.

AGHIOTANTUL

Cu privire la o audienţă? A, da! Ştiu — ieri aş fi avut ceva de spus. Astăzi însă nu. Căci mi-aş exprima numai mirarea. — Aţi cerut audienţa şi vi s'a acordat. Rămânea să vă prezentaţi aseară odată cu toţi tribunii, să depuneţi omagii la picioarele Maiestăţii Sale. Dar nu aţi binevolt. Maiestatea Sa a fost surprins de absenţa domniei voastre, cu atât mai mult, cu cât numele Dvoastră figura pe lista celor, cari au sollicitat audienţa. Vă închipuiţi desigur cât de neplăcută situaţie. — Maiestatea Sa împăratul, în înalta Sa graţie, a întrebat de Dvoastră, sau, mai bine, a întrebat *totuşi* de Dvoastră, şi a spus: Iancu a fost un luptător foarte vrednic.

IANCU

îclină puţin capul

AGHIOTANTUL

Imi pare nespus de rău că aţi ocolit prilejul de a auzi chiar din partea împăratului un asemenea cuvânt, în stare să ferească pe oricine pentru o viaţă întreagă.

IANCU

Domnule Aghiotant, îngăduiţi. — — E o neînţelegere. — — Eu n'am ocolit prilejul, dimpotrivă — îl caut. Deoarece însă eu nu ţin aşa de mult la

neînsemnata mea persoană, mi-ar fi părut ne-
 asemănat mai bine, dacă Maiestatea Sa, în înalta
 sa grație, spunea cuvintele ce a binevoit să le
 rostească, despre *poporul* meu, iar nu despre mine.

AGHIOTANTUL

Maiestatea Sa a binevoit să rostească cu-
 vintele așa cum le-a rostit. Trebuie să ne bu-
 curăm că a binevoit în genere să vorbească. Nu
 e dreptul nostru, al muritorilor de rând să dorim
 ca înaltele cuvinte rostite să fi fost altele! În afară
 de aceasta, găsesec că e din cale afară neobiș-
 nuit ca un supus să solicite o audiență și pe urmă
 să nu apară, fără măcar de a se scuza că a fost
 împiedicat de o catastrofă a naturii de-a-și face
 apariția.

IANCU

Nu e deloc în obiceiurile mele să trec din-
 colo de cele cuvenite. Înțeleg ironia. Cu o cata-
 strofă a naturii nu mă pot scuza, fiindcă o ase-
 menea catastrofă n'a avut loc, după cum desigur
 o știu și domnul Aghiotant și Maiestatea Sa.

AGHIOTANTUL

Maiestatea Sa și domnul Aghiotant —

IANCU

Există o ierarhie de protocol, și o ierarhie,
 de care te lovești. Mă pot scuza însă cu o cata-
 strofă nevăzută, cu o catastrofă, care are loc în
 sufletul meu!

AGHIOTANTUL

Ciudat, foarte ciudat. Domnule Iancu, n'ați
 auzit încă niciodată că în preajma unui împărat

nu cad în cumpănă asemenea împrejurări de natură atât de intimă?!

IANCU

Sufletul și soarta unui neam întreg nu sunt o împrejurare de natură intimă.

AGHIOTANTUL

Din a cui însărcinare vorbești — în numele celui suflet, al unui așa zis neam întreg?

IANCU

M'au rugat — apa și frunza!

AGHIOTANTUL

Ne înțelegem foarte anevoie, domnule avocat. Ați cerut o audiență — de ce uitați? Audiența vi s'a acordat — de ce sunteți supărat? Și Dvoastră n'ați apărut — cine are motiv să se simtă jignit? Nu vă dați seama? Ați adus pe împăratul în situația cu totul nefirească pentru un împărat de a lăuda o ființă, care nu era măcar de față! Iată ceva cu totul de necrezut!

IANCU

Nu doream o audiență cu o sută împreună!

AGHIOTANTUL

Cei o sută erau toți oameni cu vază, moși de ai Dvoastre, înalți direcțori sau vrednici luptători! Mai adineaori v'ați identificat, prin nu știu ce însărcinare, cu tot poporul, și acu spuneți că doreați o audiență pentru Dvoastră singur, despărțit de turmă!

IANCU

Ce poți să aduci la cunoștința Maiestății Sale Împăratului, când e cuprins de atâția? Maiestatea sa îți întinde mâna, îți surâde și te întreabă de copii când nu ești însurat, de părinți, când sunt morți, și până să scoți întâlul cuvânt — El a și dat mâna următorilor zece. Dar eu, solicitând o audiență, am făcut-o fiindcă vreau să vorbesc Maiestății Sale!

AGHIOTANTUL

Năstrușnice păreri aveți Dvoastră despre audiențele la Maiestatea Sa. Nu dau bucurosi lecții de etichetă, dar când n'am încotro — — domnule Iancu, audiențele nu se acordă pentru a vorbi împăratului ci pentru a-l asculta! Pentru a-i răspunde când ești întrebat, și pentru a-i aduce în orice caz închinarea cuvenită! Sunt pe deplin informat că Dvoastră ați pregătit această strălucită primire făcută Maiestății Sale. Am fost foarte mulțumiți și v'am dat și prilejul sărbătorește să aflați aceasta chiar din partea împăratului. — Din motive, pe cari nu le pot înțelege, ați ținut însă să rămâneți dincolo de cordon. De nu cereați audiența, vă asigur că Împăratul în neasemănata Sa grație descindea *El* la casa Dvoastră. Că nu se sfiește să calce niciun prag.

IANCU

E frumos ceeace spuneți, împăratul nu coboară însă în morminte!

AGHIOTANTUL

E casa Dvoastră un mormânt?

IANCU

De trei ani — da! Casa noastră adăpostește un om cu sufletul ucis de făgădueli prea înalte și neîmplinite!

AGHIOTANTUL

În acest punct socotelile dvoastră sunt foarte greșite. Cum vă închipuiți că vom deschide ușa imperială unui om în stare să spună împăratului că n'are memorie?

IANCU

Dați-mi voie să vă vorbesc fără ocol, așa cum am vorbit și trimișilor lui Koșut, când împărăția era în primejdie din toate părțile și troznea jalnic din toate încheieturile!

AGHIOTANTUL

O nu, domnule Iancu, nu înțeleg de loc — — împrejurările nu se aseamănă câtuș de puțin. Sunt eu un răsculat împotriva împăratului, sau dintr'o familie de tâlhari, înrudită? Ce vă face să ase-mănați situațiile? Dacă atunci ați vorbit fără ocol, era o datorie a dvoastră de supus fidel al împărăției să vorbiți așa. Îmi pare rău, eu mine nu se poate vorbi decât în cuvinte cumpănite!

IANCU

Domnule Aghiotant, voi u ține seamă de subțirimea auzului dvoastră. Fapt e că ni se pun piedeci de pretutindeni, și din stânga și din dreapta, să vorbim împăratului. Maiestatea Sa a venit aici să ne vadă năcazurile și pleacă fără să ne fi întâlnit. N'am putut străbate până lângă urechile

sale. Moții și împăratul s'au văzut, dar nu s'au întâlnit!! Într'o mie de ani nu se întâmplă decât o singură dată o asemenea minune!

AGHIOTANTUL

Cât am umblat, în lung și 'n lat, n'am auzit nici un suspin în întreaga împărăție. Despre ce năcazuri ați putea povesti împăratului? În împărăția noastră, largă cât cerul, nu sunt decât popoare fericite. Fiindcă e o fericire cu adevărat să trăiești sub stăpânirea unui împărat providențial, cum e al nostru. De trei ani e pace! Va fi o pace mare și lungă. Magna Pax! Cel mai înalt bun, ce-l putem dori.

IANCU

Numai popoare fericite sunt în împărăție! Așa poate să vorbească numai un aghiotant imperial, care prin slujba, ce-o are, e osândit să nu vadă decât aurore și credință și de a nu auzi decât chiote și lumină! Eu voi fi aici și după ce pleacă domnul aghiotant imperial, eu voi fi aici și voi auzi și altfel de chiote, care seamănă mai curând a gemete de moarte și a blestem pentru ziua de apoi. Dă rog să luați măsuri să fie sugrumate și mai tare, ca să nu le mai aud!

SCHULER

Domnule Aghiotant, admir îndelunga răbdare, cu care ascultați acest limbaj, care amenință să degenereze în cine știe ce cuvânt ridicat de-a dreptul împotriva Maiestății Sale!

AGHIOTANTUL

Răbdarea îndeobşte e o virtute, iar răbdarea mea nu dovedeşte decât spiritul de libertate, de care suntem pătrunşi directătorii împărăţiei, sub noua oblăduire.

IANCU

Şi noi avem virtutea răbdării şi am dovedit-o îndeajuns. De-o mie de ori soarele s'a ridicat peste noi şi peste dvoastră, dar s'a dus de fiecare dată dela noi spre dvoastră şi niciodată — nici o singură dată — n'a venit dela dvoastră spre noi! Şi totuşi aşteptăm încă, aşteptăm în linişte, cu inima strânsă în pumn, cu cuvântul zdrobit în gură. Iar dacă eu vorbesc, vorbesc numai ca unul care vede şi dincolo de această linişte.

AGHIOTANTUL

Imi daţi voie să mă mir că după jignirea fără precedent adusă împăratului prin neprezentare la o audienţă acordată, mai stăruîţi pe o cale, care nu din vina noastră — rămâne închisă. Definitiv închisă!

IANCU

Definitiv închisă?

AGHIOTANTUL

Nu din pricina noastră.

IANCU

La porunca sau dorinţa împăratului?

AGHIOTANTUL

Nu țin de cuviință să răspund la orice întrebare!

IANCU

Dacă ar fi fost pentru interese personale, vă asigur că nu v'aș fi stingherit. -- Eu nu mai am nimic de pierdut, nimic de câștigat. Eu nu mai sunt. Mi-am dat numai puțin răgaz — să mai încerc — ce se mai poate încerca -- dupăce totul a fost încercat! Am crezut — cum nimenea n'a crezut. Și-acu îmi spuneți că drumul e închis. Eu pentru mine nu voiam nimic, că eu mă duc între goruni. Voiam numai cuvântul să se facă trup pentru acest popor uitat de împărăție, uitat de soartă, uitat de Dumnezeu, uitat de toți și de toate, numai de Iancu nu. Dacă aș ști cel puțin cine a închis ușa? Și pentru ce? Dacă e împăratul, mi-aș apleca fruntea în pace și aș pleca

AGHIOTANTUL

D'ați închis-o singur! S'au dacă voiți: v'a închis-o duhul pădurii!

IANCU

Nu domnule Aghiotant, asta nu se poate! Se face o crimă. Și nu veți avea liniște în fața cugetului dvoastră! *Cu duhul de care pomeniți am salvat împărăția!*

AGHIOTANTUL

Malestatea Sa a avut toată bunăvoința. Și aceasta v'o pot dovedi —

ia o culiuță de pe masă

Iată Maiestatea Sa în nemărginita sa dragoste față de supuși și dintr'o înaltă îndurare, v'a acordat pentru vrednicie o decorație —

i-o întinde

Crucea pentru merite!

IANCU

simplu, fără accent

Am răbdarea să aștept până când Maiestatea Sa se va îndura să decoreze mai întâi poporul meu cu toate drepturile, cu toate drepturile nu numai cuvenite, ci și făgăduite!

nu întinde mâna

AGHIOTANTUL

după câteva clipe de așteptare

Înțeleg bine — domnule Iancu?

IANCU

Dacă nu răstălmăciți cuvintele — —

AGHIOTANTUL

Nu primiți decorația?

IANCU

Greșit spus. Nu pot s'o primesc. Nu mă simt vrednic s'o primesc, înainte de a-mi vedea poporul în așezare dreaptă.

AGHIOTANTUL

il întrerupe

Vrednicia noastră a muritorilor de rând, ne-o judecă Maiestatea Sa, nu noi! Refuzul dvoastră, acest gest căzut iarăși dincolo de dungă, oricât aş vrea, nu-l pot înțelege altfel decât ca o nouă și grea jignire adusă Maiestății Sale.

IANCU

Dacă ați privi lucrurile în oglinzile scâlciate din grădinile imperiale dela Viena, le-ați vedea la fel; în împărăție numai popoare cari suspină de fericire și la doi pași numai jigniri la adresa împăratului! — Mă impresionează felul cum dvoastră țineți să aveți legături cu viața și cu realitatea. Dar ceeace vreau eu, e un lucru nespus de simplu: vreau să vorbesc cu împăratul!

SCHULER

s'a ridicat nervos și se plimbă

AGHIOTANTUL

Să comunic Maiestății Sale refuzul dvoastră de a primi decorația?

IANCU

Dă rog să aduceți la cunoștința Maiestății Sale faptele în întregime și întrucât se poate întocmai. Că-i mulțumesc pentru gândul prea frumos de a mă fi găsit vrednic de o distincție atât de înaltă, dar că nu *pot* să o primesc. — că m'aș bucura de decorație cu tot entuziasmul, dacă poporul rumânesc ar fi mai întâi decorat cu împlinirea tuturor făgăduielilor! Și vă rog să mai aduceți la cunoștința Maiestății Sale că aș fi cel mai fericit supus, cel mai fericit supus, dacă aș fi primit în audiență!

AGHIOTANTUL

O decorație împărătească se primește fără condiții!

IANCU

Fără condiții se primește în lumea asta numai steaua cu care ne naștem ! Înaltă sau joasă, steaua vieții și a morții !

AGHIOTANTUL

face, apoi după câteva clipe.

Domnule Locotenent, însoțește te rog pe domnul Iancu în camera de alături. Ți voi împlini dorința. Voi comunica Maiestății Sale totul întocmai.

IANCU

face un scurt compliment, iese ca Locotenentul Schuler, pe ușa din fund

AGHIOTANTUL

se plimbă agitat, din dreapta vine al doilea aghiotant.

Scena III

Întâiul Aghiotant, al doilea Aghiotant.

AL DOILEA

Servus Fritz !

ÎNTÂIUL

Servus Fred !

AL DOILEA

de abia trezită din somn

Maiestatea Sa — — da — — — Mai sunt audiențe de acordat pentru azi ? Toată călătoria asta în munți îi e deosebit de penibilă. Asaltați pretutindeni de entuziasm și de lăcuste. Pe urmă acest popor curios, care pretinde că descinde de dreptul din colonii romani ! În loc să se bu-

cure că i s'a dat prilejul să-și dovedească fidelitatea, mai dorește și recompense. Poporul acesta așteaptă să i se creeze paradisul pe pământ, fiindcă la un moment dat și-a făcut datoria. Clu- dată concepție despre datorie, ca și cum datoria nu ți-o îndeplinești de dragul datoriei. Înțelegi Fritz, că nu putem în nici un caz să aducem pe Maiestatea Sa în împrejurarea de a i se aminti despre niște așa zise făgăduieli. Cred că Maie- statea Sa dorește să plecăm cât mai curând. Să ieșim din munții aceștia, atât de neinteresanți. La Deva mai răsufptăm. Știi că ne ies întru întâmpi- nare Lili, Sisi, Fifi și Gerti. Lăutarii au și fost în- cunoștințați de sosire și se deprind întru cân- tecul preferat al sirenelor: „Dunărea albastră“. Bucătarii n'au uitat desigur că hrana de predi- lecție a zeilor sunt stridiile.

s'apleacă la urechea lui Fritz

Între noi fie zis, cea mai de temperament e Gerti, suntem amândoi niște măgari, — — Sisi e prea blondă, ca un gălbenuș —

se ridică

Maiestatea Sa, cu finețea și discreția ce-l caracterizează, a primit vestea cu un surâs. Pare a fi cu gândul tot la Gerti. Drea să-i dăruiască cristalele acelea de munte, cu vine de aur, ce i le-au închinat moșii. Maiestatea Sa —

salută drept în fața unei persoane fictive

se plânge de oboseală —

INTÂIUL

Avui tocmai o discuție cu avocatul lancu. E alături acest tânăr și trist duh al pădurii. Nu

e chip să mă scap. Stăruie grozav în dreptatea lui. Vrea cu orice preț să vorbească Maiestății Sale. Am căutat cât am putut, să-l fac să înțeleagă că cererea sa e inoportună. Nu știu cum să-l mai iau și ce să-i mai spun!

AL DOILEA

Nu știi ce să-i spui? Ei, asta-l! — Maiestatea Sa nu mai acordă audiențe. Punctum!

INTÂIUL

Fred, am mințit mult în viață și fără caznă. Incheieturile gurii mi-s unse cu ulei de trandafiri, dar în fața acestui om moara minciunilor nu umblă cum ar trebui. Ca să renunțe — am căutat mai întâi să-l demoralizez în fel și chip. După ce l-am ostenit, i-am oferit decorația. Fără folos.

AL DOILEA

Nu ți-am spus că decorația e prea mică? Crucea asta e bună pentru cei ce nu mai pot avea altă nădejde decât să cerșească odată la capătul podurilor cu o medalie pe piept. Să oferi lui lancu o decorație, pe care o au și alți o mie de caporali ai împărăției! Oricum —

INTÂIUL

Și eu am fost de aceeaș părere — dar împăratul, birocratic, cum îl știi, zicea că nu poate să-i dea o decorație mai înaltă, că-așa, că-pe dincolo, — că trebuie să înceapă de jos, însfârșit — îl știi tu! De altfel lancu habar n'are ce decorație i s'a oferit. E un om fără ambiții personale. El ar fi refuzat orice decorație, oricât de

înaltă, chiar de i s'ar fi lipit luceafărul pe piept.
Vrea să fie decorat mai întâi poporul rumânesc
cu drepturile, ce i s'au făgăduit!

AL DOILEA

Ha — ha — ha! Omul din pădure!

intră Locotenentul Schuler

Scena VI

Întâiul Aghiotant, al doilea Aghiotant, Schuler.

SCHULER

palid și agitat

I-am întors o cum se cuvenea! Cutezanța
aceasta de necrezut! Orice ofițer imperial ar fi
procedat la fel!

INTÂIUL AGHIOTANT

Nu înțeleg — — —

SCHULER

N'am mai putut să rabd neobrăzarea. Jig-
nirea aceasta — — — A refuzat — decorația —
Malestății Sale!

INTÂIUL AGHIOTANT

Domnule Locotenent —

SCHULER

Îi cunosc eu pe acești veșnici nemulțumiți,
în stare să cârtească și fiindcă soarele nu răsare
la apus!

INTÂIUL AGHIOTANT

Domnule Locotenent e cu putință?

SCHULER

se bâlbăie

Credeam — — credeam că vă fac și douăstre un serviciu!

INTĂIUL AGHIOTANT

Cu asemenea gesturi crezi că reîfaci onoarea — — ? Și aștepti încă să cântăm de bucurie și imnul imperial — — „Doamne ține și protege“ — — Ne-ai încrucișat toate socotelile!

se plimbă agitat, pe urmă deschide ușa

Domnule lancu!

IANCU

apare în prag, pierdut, dar cu capul drept, par'că sieși străin.

Scena V

Aceiași, lancu.

INTĂIUL AGHIOTANT

hotărît

Maiestatea Sa a binevoit să vă acorde audiența cerută!

IANCU

fără accent, cu capul tot sus, înstrăinat

Maiestatea Sa a binevoit — Maiestatea Sa acordă audiența — — — lancu nu mai poate să apară în fața Maiestății Sale, fiindcă lancu nu e lancu. lancu cel adevărat a jertfit totul, că să apară într'o dimineață cu obrazul curat și cu sufletul nepătat în fața împăratului. Acel lancu — acel lancu — a plecat. Aici în prag a rămas cineva. Găsesc acum și eu că Maiestatea Sa nu

poate să stea — nu poate să stea de vorbă cu cineva. Cine stă aici în pragul împăratului? Spuneți-mi Domniile voastre, ca să mă pot prinde de ceva — — Să mă agăț de ceva că mă surpă apele — — Să mă prind — că totul se despică și se desface — — Dece tăceți? Dece tăceți, că până acu ați tot vorbit —?! Spuneți-mi, spuneți-mi — să știu și eu — cine e? Că umbra a plecat și intră în munte, și pe urmă în alt munte — — —

TUSTREI

Il fixează muși și încremeniți de-un fior.

CORTINA.

=====

Tabloul III

Peisajul de munte păduratic din prolog. Zece ani mai târziu. Pe cărare vine din stânga Erji, urmată de un măgăruș ținut de sfoară, pe șea desagi cu sare. Erji se oprește, trage măgarul de urechi, apoi se așează pe piatră, și ascultă o frântură de doină, ruptă ca de un sughiț, ce s'aude din pădure

Scena I.

Erji, apoi lancu

ERJI

streigă spre cineva

Bădiță lancule! Craiul munților și-al mierloilor, poftim încoa!

LANCU

apare din dreapta, îmbrăcat în cojoc murdar și rupt, peste pantaloni domnești peficiți barba crescută, cu un zâmbet pustiu peste toată fața; s'apropie cu fluierul adus la gură.

ERJI

De unde vii bădiță lancule?

LANCU

Iacă de-aici și de mai departe.

ERJI

Nu mă mai cunoști?

IANCU

serios

Erji — Bôjt-l — tot un drac —

se uită la desagi, îl încearcă cu mâna

Aur ?

ERJI

Sare, bădiță, sare.

IANCU

Sare. Pâne ai ? Urei să primești pe împăratul cu pâne și sare ? Nu-l mai primi, că e degeaba. Și e degeaba și fiindcă nu vine. Ăla nu mai vine. S'a sperlat de lăcuste — —

ERJI

Domnule lancu, tot umbli din loc în loc — — Lungești ziua cu cântecul ? Și-ți cauți norocul prin urziei ?

IANCU

Potcoave de acelea nu mai caut. — — Știu eu că nu pot caii morți să-mi dea ce nu mi-a dat viața.

ERJI

La Diena ai mai fost ?

IANCU

Nu te uita înapoi Erji, că arde cetatea, și cetatea e blestemată. Altfel te faci stâlp de sare ca prletena ta, nevasta lui Lot —

ERJI

Eu sunt fată cinstită, domnule lancu. Eu nu sunt din cetatea de care pomenești.

IANCU

Ai dreptate Erji. — Eu lungesc ziua cu fluterul și mă tot gândesc, și mă duc înapoi și caut. Caut să văd unde am greșit în șirul faptelor. Da', vezi Erji, nu văd unde am greșit. Știu numai că eu sunt de vină la toate.

ERJI

Și cam la ce adică ai fi dumneata de vină ?
Că s'aude cântecul trist în toți munții ?

IANCU

Cântecul trist — — — Dela mine îl prind
mierlotti și-l duc în goruni —

ERJI

În goruni da, dar nu la împăratul. — Sul de foc ai fost odată domnule lancu, o așchie de fulger ! Azi umblă prin păduri focul trist, de zece ani tot umblă. — — Nu aprinde pe nimeni că acum e liniște mare în împărăție, dar nici stingere nu găsește focul trist.

IANCU

Acu se face noapte, și apoi încetează și cântecul. Știi Erji, eu vin din satul meu, din Vidra de sus, am fost la popa Păcală, și m'am înscris în cartea celor duși. Am spus popii: Părinte se face noapte, dă-mi cartea și cerneala.

ERJI

Și ce-ai scris bădiță lancu ?

IANCU

Numele de botez și numele de familie : Avram Iancu. — Avram Iancu ! Numele a fost odată ca un steag. Și profesiunea : eroul rumânilor. Da' asta n'am scris-o eu. Asta a scris-o părintele Păcală — că el nu știe — — cum ai zis Erji ? — Eu sunt focul trist. — — Eu sunt om, Erji, om ca tine, de ce nu mai găsește nici o bucurie ?

ERJI

A mai trece, flule, vremea și o găsești iar —

IANCU

Astăzi e tare greu să fii om — că s'a rupt lanțul — și-au fugit verigile în toate părțile. —

Popa Păcală vine din dreapta

Scena II

Iancu, Erji, Popa Păcală

POPA PĂCALĂ

Tată Iancule —

IANCU

Bun sosit la noi părinte Păcală. Ai venit și dumneata să vezi ? Ai nimerit la zi mare —

POPA PĂCALĂ

Iancule, te-am căutat prin toate pădurile. Vreau să vii cu mine la Vidra. Tu nu mai ai casă. Vreau să stai la mine, că bate toamna la ușă — și se lasă ploile pânzișe —

IANCU

pierdut

Zi Tatăl Nostru părinte Păcală.

POPA PĂCALĂ

Îl zic lancule, da' nu știu pentruce —

IANCU

Zi Tatăl Nostru.

POPA PĂCALĂ

Tatăl nostru, carele ești în ceruri, sfințească-se numele tău —

IANCU

Vie 'mpărăția ta —

POPA PĂCALĂ

Vie 'mpărăția ta.

IANCU

L-ai îngăimat cam pe sărite, Părinte, ca să mă mănnești. În numele tatălui și al fiului și al sfântului duh! E frumoasă rugăciunea aceasta — foarte frumoasă — dar numai până la — vie 'mpărăția ta. Aud? Când mi se amintește despre împărăție — încep să se 'nvârtă pădurile cu mine. Și când vine vorba despre fețele late, tot așa.

POPA PĂCALĂ

Las' fiule că împărăția, care ne-a înșelat, se va dărâma ca Babilonul! În locul ei s'a ridica aici împărăția noastră — o minune, numai lumină și numat a noastră!

LANCU

Cine s'o facă? Că eu nu mai sunt bun de nimic. Să vie alții! Să vie alții, — peste zece ani, peste douăzeci, peste o sută de ani, să vie alții — cu sutele, cu miile, cu mii de mii — — s'o facă ei — împărăția noastră! — Eu nu mai sunt bun de nimic. Mie mi-e destul. Eu mă duc — — eu mă duc unde stăpânește fiara și tăcerea — — — Erji, Părinte, aici e muntele! Aici am fost pasăre și m'am făcut om. Voi ziceți că nu vă aduceți aminte, dar eu știu — — Acu mi-e de ajuns, acu nu mai vreau să fiu om. Acu mă duc iar în pădure — mă duc în pădure — să mă schimb —

pornește cu pași rituali pe potecă în sus

Muma pădurii, muma noastră, acu mă fac iar pasăre, acu mă fac pasăre — —

Erji s'a ridicat de pe piatră. Popa Păcală se uită după lincu, care dispare pe potecă. Se uită amândoi holbați, cu mâna crispală dusă la inimă

POPA PĂCALĂ

Doamne, cum s'a 'mprăștiat sufletul lincului!

SFÂRȘIT.